

**VILNIAUS UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS JUSTICIJOS KATEDRA**

Astos Lingytės,
neakivaizdinio skyriaus
V kurso studentės

MAGISTRO DARBAS

**LATENTINIS NUSIKALSTAMUMAS IR JO TYRIMO GALIMYBĖS
LATENT CRIME AND ITS RESEARCH OPPORTUNITIES**

Vadovė doc. dr. Ilona Michailovič
Recenzentė doc. dr. Anna Drakšienė

Vilnius, 2011

TURINYS

IŽANGA	3
1. LATENTINIO NUSIKALSTAMUMO SAMPRATA IR RŪŠYS.....	6
1. 1. Latentinio nusikalstamumo samprata.....	6
1. 2. Registruoto ir latentinio nusikalstamumo santykis	11
1. 3. Latentinio nusikalstamumo rūšys.....	17
2. NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ LATENTIŠKUMĄ ĮTAKOJANTYS VEIKSNIAI.....	23
2. 1. Veiksniai, priklausantys nuo nusikalstamų veikų aukų.....	23
2. 2. Veiksniai, priklausantys nuo teisėsaugos institucijų.....	27
2. 3. Veiksniai, priklausantys nuo nusikalstamų veikų liudytojų	30
2. 4. Veiksniai, priklausantys nuo nusikalstamų veikų kaltininkų.....	32
3. LATENTINIO NUSIKALSTAMUMO TYRIMO GALIMYBĖS	34
3. 1. Pranešimo apie save tyrimai	35
3. 2. Viktimologiniai tyrimai	38
3. 3. Kiti latentinio nusikalstamumo tyrimo būdai	44
IŠVADOS	51
SANTRAUKA	53
SUMMARY	54
LITERATŪROS SĄRAŠAS	55
PRIEDAI.....	63

IŽANGA

Nusikalstamumas yra neigiamas reiškinys, darantis žalą visuomenei ir valstybei. Norint užkirsti kelią nusikalstamumui, reikia žinoti jo paplitimo mastą ir pobūdį, imtis atitinkamų prevencinių priemonių. Visa tai padaryti galima tik tinkamai įvertinus situaciją, nustatčius pagrindines problemas, tobulinimo galimybes.

„Kiekvieną kartą, kai analizuojami statistiniai duomenys, atspindintys nusikalstamumo paplitimą, didėjantys ir mažėjantys skaičiai arba nusikalstamumo dinamika, kyla pagrįsti klausimai: kokia dalis kriminalinių atvejų lieka nežinoma, ir kokie yra tikrieji rodikliai, nusikalstamumo struktūra ir kokia apimtimi statistiniai duomenys atskleidžia realaus nusikalstamumo parametrus“.¹ Šalyje pateikiama oficiali kriminalinė statistika neatspindi realios nusikalstamumo padėties, nes visada yra tokių nusikalstamų veikų, apie kurias nepranešama teisėsaugos institucijoms. Nusikalstamų veikų neįtraukimą į oficialiąją statistiką sąlygoja tam tikri veiksniai, kurie lemia latentinį nusikalstamumą.

Nesant latentinio nusikalstamumo vertinimo, nerealiai vertinama ir kriminogeninė padėtis apskritai². Neįvertinus realaus nusikalstamumo, neefektyviai naudojami jo mažinimui skiriami finansiniai ir žmoniškieji ištekliai, todėl gali susidaryti tokia situacija, kai neįvertinta nusikalstamumo dalis pradės sparčiai didėti, darydama vis didesnę žalą visuomenei, o jos prevencijai ir kontrolei nebus tinkamai pasiruošta. Dėl šių priežasčių labai svarbu nustatyti realų nusikalstamumą, t. y. įvertinti jo latentinę dalį.³

Pasirinktos temos aktualumas. Latentinis nusikalstamumas yra kiekvienoje visuomenėje egzistuojantis reiškinys, kurį reikia tyrinėti, daryti atitinkamas išvadas ir imtis prevencijos bei kontrolės priemonių šiam reiškiniui mažinti. Dėl šios priežasties būtina suprasti latentinio nusikalstamumo reiškinį, nustatyti tyrimo galimybes ir sugebėti jį tinkamai įvertinti.

Darbo objektas – latentinis nusikalstamumas ir jo tyrimo galimybes.

Magistro darbo tikslas – išanalizuoti latentinį nusikalstamumą ir jo tyrimo galimybes.

---

¹ KUKLIANSKIS, S.; KUKLIANSKY, F. Nusikaltimų latentiskumas: prigimtis, rūšys, prevencijos metmenys. *Teisės problemos*, 2005, nr. 2-48.

² BABACHINAITĖ, G.; KUKLIANSKIS, S. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos. *Jurisprudencija*, 2003, nr. 42(34), p. 102.

³ RUDZKIS, T. Latentinės nusikalstamumo dalies prognozavimo klausimu. *Jurisprudencija*, 2008, nr. 4(106), p. 89.

Tiksliui pasiekti keliami uždaviniai:

1. Apžvelgti skirtingų autorių siūlomą latentinio nusikalstamumo sampratą.
2. Nustatyti latentinio nusikalstamumo paplitimo mastą, lyginant jį su oficialiosios statistikos duomenimis.
3. Aprašyti latentinio nusikalstamumo rūšis, veiksnius, įtakojančius latentinį nusikalstamumą.
4. Apžvelgti galimas latentinio nusikalstamumo tyrimo galimybes.
5. Remiantis atlikta latentinio nusikalstamumo veiksnių ir tyrimo galimybių apžvalga, atlikti Vilniaus universiteto studentų viktimizacijos patirties tyrimą bei pateikti tyrimo rezultatus.

Magistro darbe naudojami *metodai*: *analizės* (apžvelgiant skirtingų autorių pateikiamas latentinio nusikalstamumo sampratas ir išskiriant latentinį nusikalstamumą įtakojančius veiksnius); *statistinės analizės* (analizuojant statistinių ir viktimologinių tyrimų duomenis, lyginant juos tarpusavyje); *apklausos* (remiantis magistro darbe išanalizuota medžiaga apie latentinį nusikalstamumą, autorė atliko Vilniaus universiteto studentų anketinę apklausą „Vilniaus universiteto studentų nusikalstamumo patirtis studijų metais“ (pavyzdinė anketos forma pateikta 1 priede). Anketas užpildė 62 studentai, tačiau darbe pateikiami 58 tinkamai užpildytų anketų apibendrinti duomenys); *statistinis* (autorės atliktos apklausos duomenys apdoroti statistiškai ir pateikti grafiškai naudojant *Microsoft Excel* taikomąją programą); *lyginamasis* (pateikiant latentinio nusikalstamumo tyrimo metodus).

Svarbiausi šaltiniai. Darbe remiamasi teisės aktais, Lietuvos ir užsienio autorių darbais, statistine/tyrimų medžiaga: *Drakšienė, I. Michailovič* „Kriminologijos žinynas“; *G. Babachinaitė, A. Kiškis* ir kt. metodinis leidinys (2009) „Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos“; *G. Babachinaitė, J. Galinaitytė* ir kt. knyga (2010) „Kriminologija“; *G. Sakalauskas* metodine priemone (2007) „Įvadas į empirinę kriminologiją“; *G. Sakalauskas, M. Dobrynina, S. Justickaja* ir kt. knyga (2011) „Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai“; *I. Michailovič* „Viktimologijos raida ir perspektyvos“; *A. Dobryninas, V. Gaidys* „Ar saugi Lietuvos visuomenė?“; *E. McLaughkin, J. Muncie* „The Sage Dictionary of criminology“; *J. Stephen* „Criminology“; *K. S. Williams* „Textbook on Criminology“; *M.*

Maguire, R. Morgan, R. Rein „The Oxford handbook of Criminology“; teisės mokslo darbai (*J. Galinaitytė, T. Rudzkiš, R. Uscila, C. Berlinsk, Z. McDonald* ir kt.); ir kt.

Magistro darbą sudaro trys skyriai. *Pirmame skyriuje*, analizuojant skirtingų autorių požiūrį į latentinį nusikalstamumą, pateikta latentinio nusikalstamumo samprata. Remiantis statistikos ir atliktų tyrimų duomenimis, nurodytas registruoto ir latentinio nusikalstamumo santykis, t. y. kiek kartų daugiau padaroma nusikalstamų veikų, negu užregistruojama ir pateikiama oficialioje statistikoje. Šiame skyriuje taip pat apžvelgtos latentinio nusikalstamumo rūšys, išskiriant kiekvienos rūšies svarbiausius bruožus. *Antrame skyriuje*, remiantis teisine literatūra, moksliniais straipsniais ir atliktais kriminologiniais tyrimais, išskirti veiksniai, kurie įtakoja nusikalstamos veikos latentumą. Veiksniai išskirstyti į grupes pagal asmenis, susijusius su nusikalstama veika. *Trečiame skyriuje* aprašytos latentinio nusikalstamumo tyrimo galimybės, išskiriant privalumus ir trūkumus. Kiekviename magistro darbo skyriuje pateikti autorės atlikto tyrimo duomenys, patvirtinantys arba paneigiantys aprašomas nuostatas.

1. LATENTINIO NUSIKALSTAMUMO SAMPRATA IR RŪŠYS

Nusikalstamumas ir nusikaltimas nėra tapačios sąvokos. Nusikalstamumas nuo nusikalstamos veikos skiriasi tuo, kad nusikalstama veika yra individualus aktas, o nusikalstamumas – tokių aktų statistinė visuma⁴. Vertinant nusikalstamumą, be užregistruotų nusikalstamų veikų, reikia atsižvelgti ir į latentines nusikalstamas veikas, nes latentinio nusikalstamumo buvimas neleidžia žinoti realaus nusikalstamumo masto⁵. Tik tinkamai įvertinus latentinę nusikalstamumo dalį, galima sužinoti esamą nusikalstamumo padėtį. Norint geriau suprasti latentinį nusikalstamumą, reikia išsiaiškinti latentinio nusikalstamumo sampratą, rūšis bei paplitimo mastą.

1. 1. Latentinio nusikalstamumo samprata

Pirmasis latentinio nusikalstamumo problemą iškėlė *A. Quetelet* (1830), kuris teigė, jog atliekami nusikalstamumo stebėjimai apima tik žinomas nusikalstamas veikas, tačiau visada egzistuoja tokių veikų, apie kurias nėra žinoma. Dėl šios priežasties nusikalstamumo stebėjimas ir registravimas nėra tobulas, nes neatspindi realios padėties.⁶ Vadinasi, jau nuo XIX amžiaus svarstoma ir diskutuojama apie latentinį nusikalstamumą, ieškoma galimybių šiai nusikalstamumo daliai įvertinti.

Nėra vieno latentinio nusikalstamumo apibrėžimo. Vieni autoriai latentinį nusikalstamumą apibūdina abstrakčiai, kiti autoriai pateikia platesnę latentinio nusikalstamumo sampratą, nurodo jo susidarymo priežastis.

Pagal *Kriminologijos žinyne* (2008) pateiktą latentinio nusikalstamumo sampratą, latentinis nusikalstamumas yra nusikalstamumo struktūros⁷ dalis, kuri dažnai apibūdinama

---

⁴ GALINAITYTĖ, J.; RUDZKIS, T. Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema. *Jurisprudencija*, 2005, nr. 70(62), p. 135.

⁵ BABACHINAITĖ, G.; GALINAITYTĖ, J. et al. *Kriminologija*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2010, p. 135-136.

⁶ BERLINSKI, C. The dark figure of British crime. *City journal*, 2009, nr. 2 < http://www.city-journal.org/2009/19_2_british-crime.html > [žiūrėta 2011-03-11]

⁷ Nusikalstamumo struktūra – kokybinis nusikalstamumo apibūdinimas, kuris rodo vidinę nusikalstamumo sandarą, santykį tarp atskirų jo tipų, rūšių ir porūšių (DRAKŠIENĖ, A.; MICHAILOVIČ, I. *Kriminologijos žinynas*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 110.).

pagal panašius požymius (socialinis reiškiny, padarytų latentinių nusikaltimų visuma ir t.t.).⁸ Ta nusikalstamumo struktūros dalis, kuri sudaro latentinį nusikalstamumą, kriminologijos žinyne įvardijama kaip teisėsaugos institucijoms realiai arba tariamai nežinoma nusikalstamų veikų dalis.

Z. McDonald (2001) latentinį nusikalstamumą apibūdina kaip tam tikras nusikalstamas veikas, apie kurias nėra pranešama arba kurios nėra užregistruojamos teisėsaugos institucijų.⁹ Šias nusikalstamas veikas vadina tamsiomis (angl. – *dark figure of crime*), kurių skaičius priklauso nuo ekonomikos ciklo. Pablogėjus šalies ekonomikai, padidėja nusikalstamų veikų skaičius, nes žmonės mažiau pasitiki teisėsaugos institucijomis, mažiau į jas kreipiasi, nes nesitiki, kad nusikalstama veika bus iširta. Esant tokiai situacijai, latentinis nusikalstamumas padidėja. Tokią išvadą padarė ir K. Hansenas su S. Machinu (2001), analizuodami nusikalstamumo ir minimalaus darbo užmokesčio priklausomybę. Šie mokslininkai nustatė, kad darbo užmokestis turi įtakos nusikalstamumui, t. y. kuo darbo užmokestis mažesnis, tuo nusikalstamumas didesnis, ir atvirkščiai.¹⁰

Kriminologijos vadovėlyje (1994) latentinis nusikalstamumas apibrėžiamas, kaip neregistruotų nusikaltimų visuma, t. y. paslėptas, nematomas nusikalstamumas.¹¹ Akcentuojama, jog latentinės nusikalstamos veikos neatsispindi kriminalinėje apskaitoje, tačiau priežastys, kodėl taip įvyksta, neturi reikšmės, nes latentiškomis yra laikomos visos neužregistruotos nusikalstamos veikos. Norėtuši atkreipti dėmesį, kad priežastys, dėl kurių nusikalstamos veikos tampa latentiškomis yra svarbios vertinant latentinį nusikalstamumą, siekiant sumažinti jo paplitimo mastą, nustatant nusikalstamumo prevencijos priemones.

Pagal G. Sakalauską (2007) „latentinės nusikalstamos veikos – tai teisėsaugos institucijoms nežinomos, neužregistruotos nusikalstamos veikos (svarbu jų nepainioti su neiširtomis ar neišaiškintomis nusikalstamomis veikomis, kurios teisėsaugai yra žinomos, bet neiširtamos (neišaiškinamos) dėl objektyvių ar subjektyvių priežasčių; tokių veikų yra

---

⁸ DRAKŠIENĖ, A.; MICHAILOVIČ, I. *Kriminologijos žinynas*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 88.

⁹ McDONALD, Z. Revisiting the dark figure a microeconomic analysis of the under-reporting of property crime and its implications. *British Journal of Criminology*, 2001, nr. 41, p. 127-149.

¹⁰ HANSEN, K.; MACHIN, S. Crime and the Minimum Wage. *London School of Economics* (2001). <<http://personal.lse.ac.uk/machin/pdf/Crime%20and%20the%20Minimum%20Wage%20%20JOC%20Version%20December%202001%20Fix%20Up%20Typos%20June%202002.pdf>> [žiūrėta 2011-04-14]

¹¹ BLUVŠTEINAS, J. *Kriminologija*. Vilnius: Pradai, 1994, p. 42.

apie 60 proc. nuo visų užregistruotų)“.¹² Atkreiptinas dėmesys, jog teisėsaugos institucijoms nežinomos ir neužregistruotos nusikalstamos veikos nėra tapačios. Gali būti tokių atvejų, kai teisėsaugos institucijoms veika yra žinoma, tačiau ji nėra užregistruojama, pavyzdžiui, siekiant parodyti geresnius savo veiklos rezultatus. Dėl šios priežasties susidaro tokia situacija, kai teisėsaugos institucijos žino padarytą nusikalstamą veiką, tačiau jos neregistruoja. Čia susiduriama su subjektyviu latentinių nusikaltimų vertinimu (skaičius latentinių nusikaltimų)¹³.

G. Sakalauskas pažymi, jog tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu kyla daug latentinio nusikalstamumo analizės problemų, todėl dažnai, vengiant „latentinio nusikalstamumo“ sąvokos, neužregistruota nusikalstamų veikų dalis vadinama „socialiai suvoktu, bet neužregistruotu nusikalstamumu“.¹⁴ Remdamasis šia idėja, socialiai nepageidaujamą elgesį

G. Sakalauskas suskirsto į dvi dalis:

- 1) socialiai nepageidaujamas elgesys, kurio dalis tampa nusikalstamomis veikomis (persekiojama baudžiamąja tvarka);
- 2) socialiai nepageidaujamas elgesys, kurio dalis netampa nusikalstamomis veikomis (šios nusikalstamos veikos taip ir lieka „tik“ socialiai nepageidaujamu elgesiu, bet ne „nusikalstamumu“)¹⁵.

Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje (2007) nurodyta, jog „latentinis nusikalstamumas – tai faktiškai padarytų, tačiau nepatekusių į apskaitą, ar neužregistruotų arba neatskleistų nusikaltimų (nusikalstamų veikų) visumos raiškos procesai“¹⁶. Ši latentinio nusikalstamumo sąvoka yra dviprasmiška, nes neužregistruotų nusikalstamų veikų skaičius nebūtinai sutampa su neatskleistų nusikalstamų veikų skaičiumi. Jeigu nusikalstama veika ir yra užregistruota, tai dar nereiškia, kad ji bus ir iširta. Pavyzdžiui, Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 2010 metais užregistruotos 77 669¹⁷ nusikalstamos

---

¹² SAKALAUSKAS, G. *Įvadas į empirinę kriminologiją. Metodinė priemonė*. Vilnius: Eugrimas, 2007, p. 49-50.

¹³ АЛИМОВ, С. Б.; et al. *Криминология*. Москва: Юристъ, 1997, p. 58.

¹⁴ *Cit. op.* 12, p. 49.

¹⁵ *Ibid.*, p. 49.

¹⁶ *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. XI tomas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, p. 559.

¹⁷ Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. *Nusikalstamos veikos / užregistruota / ataskaitiniai metai*. <<http://www.nplc.lt:8000/asis/>> [žiūrėta 2011-03-11]

veikos, o ištirta tik 36 096¹⁸ nusikalstamos veikos (46,5 proc.), t. y. atskleidžiama du kartus mažiau nusikalstamų veikų negu užregistruojama.

R. *Drakšas* latentiniu vadina tokį nusikalstamumą, „kurį sudaro visuma nusikaltimų, į statistinę apskaitą neįtrauktų dėl oficialių žinių apie juos trūkumo“¹⁹. Pateiktoje latentinio nusikalstamumo sampratoje nenurodoma, ką reikėtų laikyti oficialių žinių trūkumu.

V. *Lunejevas* (2005) išskiria atskirą užregistruotų nusikaltimų grupę, kurioje nusikaltimai nenustatyti dėl tyrėjų ar liudytojų kaltės. Jis pažymi, kad tokie nusikaltimai „ištirpsta“ atsisakyme pradėti ikiteisminį tyrimą nesant įvykio arba nusikaltimo sudėties, ir nutrauktuose ikiteisminiuose tyrimuose dėl išteisinamojo nuosprendžio priėmimo. Formaliai iš baudžiamosios teisės pozicijos, ši latentinių nusikaltimų dalis didžiąja dalimi yra teisėta, tačiau kriminologiniu požiūriu – realiai įvykdytos, bet neįrodytos nusikalstamos veikos nenustoją būti latentinės.²⁰ Vadinasi, galima teigti, jog latentiškos yra laikomos ir tos nusikalstamos veikos, kurios teisėsaugos institucijoms yra žinomos, tačiau dėl jų nėra pradėtas ikiteisminis tyrimas arba dėl tam tikrų priežasčių jos lieka neįrodytos.

J. *Galinaitytė* (2009) nusikalstamumo latentškumą apibrėžia kaip tam tikrą savybę, kuri parodo, kad oficialūs nusikalstamumo registracijos duomenys nėra išsamūs, o latentinį nusikalstamumą galima apskaičiuoti nustačius apskaityto ir faktinio nusikalstamumo skirtumą.²¹

Tokios pat pozicijos laikosi ir *Kriminologijos vadovėlio* (2010) autoriai, kurie nurodo, jog latentinį nusikalstamumą sudaro realaus ir registruoto nusikalstamumo skirtumas, t. y. „reali, bet paslėpta arba neregistruota (slepia) faktiškai padarytų nusikalstamų veikų dalis“.²² Neakcentuojamos priežastys, dėl kurių padarytos nusikalstamos veikos nepatenka į oficialiąją statistiką.

Tokios pat nuomonės (kaip ir J. Galinaitytė; 2010 m. *Kriminologijos vadovėlio* autoriai) laikosi ir *Teisės instituto mokslininkai*, kurie 2011 metais išleistame mokslo tyrimų

---

¹⁸ Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. *Nusikalstamos veikos / ištirta / ataskaitiniai metai*. <<http://www.nplc.lt:8000/asis/>> [žiūrėta 2011-03-11]

¹⁹ DRAKŠAS, R. *Alternatyvos mirties bausmei*. <www.draksas.lt/admin/files/get.php?id=13> [žiūrėta 2011-03-11]

²⁰ ЛУНЕЕВ В. В. *Преступность XX века: мировые, региональные и российские тенденции*. Изд. 2-е, перераб. И допю Москва: Норма, 2005, p. 299.

²¹ GALINAITYTĖ, J. *Kriminologija: teorija ir aktualijos*. Vilnius: Vilniaus verslo teisės akademijos leidykla, 2009, p. 58-59.

²² BABACHINAITĖ, G.; GALINAITYTĖ, J. et al. *Kriminologija*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2010, p. 136.

leidinyje latentinį nusikalstamumą apibūdina kaip faktinio ir registruoto nusikalstamumo skirtumą, tačiau dar papildomai iškelia latentinio nusikalstamumo problemą. Nurodoma, jog „veika tampa nusikalstama, kai įtvirtinama baudžiamajame įstatyme ir, remiantis kvalifikavimo rezultatais, nustatoma, kad ji atitinka baudžiamajame įstatyme nustatytos nusikalstamos veikos požymius“.²³ Dėl šios priežasties, siūloma neregistruotą nusikalstamų veikų dalį vadinti „socialiai suvoktu, bet neužregistruotu nusikalstamumu“ (tokios pat pozicijos laikosi ir G. Sakalauskas 2007 metų leidinyje „Įvadas į empirinę kriminologiją“).

Teisės instituto mokslininkai išskiria ir kitą latentinio nusikalstamumo problemą – ar visos veikos, gyventojų nuomone, turinčios išorinius nusikalstamos veikos požymius, yra nusikalstamos?²⁴ Į šį klausimą atsakoma remiantis *A. Dobrynino* nuomone, jog „nusikaltimai – tai objektyvus socialinio gyvenimo faktas, o jų neregistravimas yra neišvengiama netobulos baudžiamosios justicijos subjektyvi paklaida ir tik įvertinus šią paklaidą, galima būtų susidaryti bendrą kriminogeninės situacijos vaizdą“.²⁵ Siekiant geriau įvertinti kriminogeninę situaciją, siūloma atsižvelgti ir į baudžiamosios justicijos sistemos netobulumą, kuris ir lemia nusikalstamų veikų registravimo klaidas. Apibendrinus teisės instituto mokslininkų išdėstytą nuomonę, darytina išvada, jog latentiniu nusikalstamumu galima laikyti faktinio ir registruoto nusikalstamumo skirtumą, kurį sudaro suvoktos, bet neužregistruotos baudžiamajame įstatyme numatytos nusikalstamos veikos požymius atitinkančios nusikalstamos veikos.

Apžvelgus skirtingų autorių pateikiamas latentinio nusikalstamumo sampratas, pastebėtina, jog daugelis autorių latentinėmis laiko tokias nusikalstamas veikas, apie kurias teisėsaugos institucijos (realiai arba tariamai) nežino ir kurios nepatenka į kriminalinę statistiką.

---

²³ SAKALAUSKAS, G.; DOBRYNINA, M.; JUSTICKAJA, S. *et al.* Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai. *Teisės instituto mokslo tyrimai, 7 tomas*. Vilnius: Eugrimas, 2011, p. 46.

²⁴ *Ibid.*, p. 46.

²⁵ DOBRYNINAS, A.; GAIDYS, V. Ar saugi Lietuvos visuomenė? Lietuvos gyventojų viktimizacijos patirtis ir požiūris į baudžiamąją justiciją bei visuomenės saugumą. *Lietuvos Respublikos Seimas. Jungtinių tautų vystymo programa*. Vilnius, 2004, p. 8.

1. 2. Registruoto ir latentinio nusikalstamumo santykis

Oficialioji statistika neparodo tikrojo šalies nusikalstamumo, nes niekada nėra užregistruojamos visos nusikalstamos veikos. Visada yra tokių nusikalstamų veikų, kurios teisėsaugos institucijoms lieka nežinomos, neužregistruojamos. Atsižvelgiant į tai, ar padaryta nusikalstama veika patenka į kriminalinę statistiką, ar ne, nusikalstamumą galima suskirstyti į dvi dalis:

- a) registruotą (žinomą ir atsispindintį kriminalinėje statistikoje);
- b) padarytą, bet dar neregistruotą – latentinį (nefiksuojamą, nematomą, paslėptą, neatsispindintį kriminalinėje statistikoje).²⁶

Tai, kad apie padarytą nusikalstamą veiką pranešama policijai, dar nereiškia, jog ji pateks į kriminalinę statistiką, nes „užregistruoti pareiškimai dėl nusikaltimų rodo tik dalį padarytų baudžiamosios teisės pažeidimų, iškeltos bylos – tik dalį pareiškimų, o užregistruoti nusikaltimai – tik dalį iškeltų bylų“²⁷.

Nusikalstamų veikų registravimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl nusikalstamų veikų, jas padariusių asmenų bei nukentėjusių asmenų pagrindinių statistinių rodiklių formavimo taisyklės“ (toliau – taisyklės). Šiose taisyklėse nurodyta, jog užregistruotų nusikalstamų veikų skaičių sudaro nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, per atskaitinį laikotarpį užregistruoti registre.²⁸ Taisyklėse taip pat nurodoma, kokios nusikalstamos veikos nepatenka į užregistruotų nusikalstamų veikų skaičių, t. y.:

- 1) tos nusikalstamos veikos, dėl kurių atskaitiniu laikotarpiu prokuroras priėmė nutarimą ikiteisminį tyrimą nutraukti (šiuo atveju, prokuroro nutarimas nutraukti ikiteisminį tyrimą pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 3 straipsnio 1 dalies 1, 4, 6, 8, 9 punktus);
- 2) tos nusikalstamos veikos, dėl kurių atskaitiniu laikotarpiu ikiteisminio tyrimo teisėjas patvirtino prokuroro nutarimą nutraukti ikiteisminį tyrimą (šiuo atveju,

²⁶ RUDZKIS, T. Latentinės nusikalstamumo dalies prognozavimo klausimu. *Jurisprudencija*, 2008, nr. 4(106), p. 89.

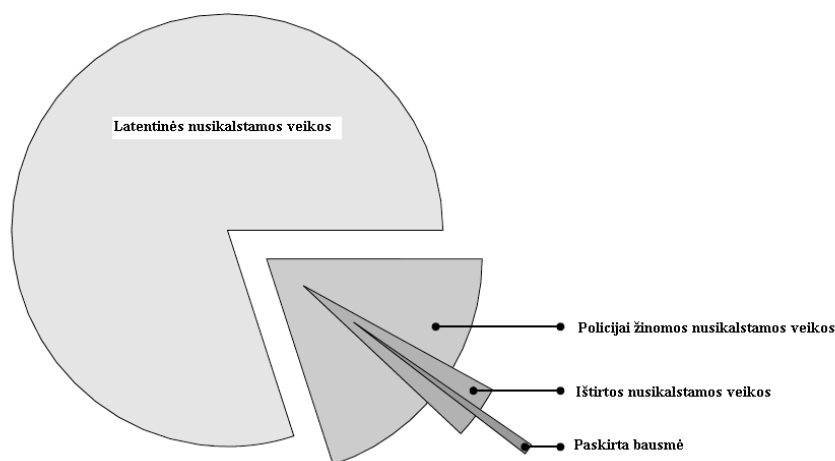
²⁷ KIŠKIS, A. Baudžiamųjų bylų kėlimo Lietuvoje bendrosios tendencijos. *Jurisprudencija*, 2000, nr. 16(8), p. 73.

²⁸ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 m. rugsėjo 26 d. įsakymas Nr. 1V-335 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. birželio 30 d. įsakymo Nr. 1V-246 „Dėl nusikalstamų veikų, jas padariusių asmenų bei nukentėjusių asmenų pagrindinių statistinių rodiklių formavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“. Valstybės žinios, 2007, Nr. 103-4229.

prokuroro nutarimas nutraukti ikiteisminį tyrimą pagal BPK 212 straipsnio 4 punktą).²⁹

Darytina išvada, jog į oficialiąją statistiką nepatenka ne tik teisėsaugos institucijoms nežinomos padarytos nusikalstamos veikos, bet ir tos nusikalstamos veikos, kurios nors ir žinomos teisėsaugos institucijoms, tačiau dėl jų yra priimtas nutarimas nutraukti ikiteisminį tyrimą.

Visą nusikalstamumą galima pavaizduoti apskritimu, kurio didžiąją dalį sudaro latentinės nusikalstamos veikos, o mažesnę apskritimo dalį užima policijai žinomos nusikalstamos veikos, ištirtos nusikalstamos veikos ir tos nusikalstamos veikos, už kurias paskirta bausmė (žr. 1 pav.).

1 pav. **Faktinis nusikalstamumas**³⁰

Registruotų ir latentinių nusikalstamų veikų santykis kiekvienais ataskaitiniais metais skiriasi. Taip pat skiriasi ir latentiškumo mastas, t. y. „latentinio ir registruoto nusikalstamumo santykis, skirtingose nusikaltimų grupėse yra nevienodas“³¹. Vieni nusikaltimai, kurie turi didelę žalą (mažo latentiškumo nusikaltimai) paprastai atskleidžiami

²⁹ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 m. rugsėjo 26 d. įsakymas Nr. 1V-335 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. birželio 30 d. įsakymo Nr. 1V-246 „Dėl nusikalstamų veikų, jas padariusių asmenų bei nukentėjusių asmenų pagrindinių statistinių rodiklių formavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“. Valstybės žinios, 2007, Nr. 103-4229.

³⁰ European Communities (2004). *A review of costs and benefits analysis in crime prevention in the EU member states*. < www.eucpn.org/docs/review_costs_benefits_crime_prevention_en.pdf > [žiūrėta 2011-03-25]

³¹ RUDZKIS, T. Nusikaltimai komercinio draudimo srityje (kriminologinė analizė)/*Daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), Vilnius, 2003, p. 73.

geriausiai (~80 proc.), o kiti nusikaltimai, kuriais padaroma nedidelė žala (didelio latentiško nusikaltimai), atskleidžiami santykinai blogiau (~25 proc.).³² Dažniausiai tos nusikalstamos veikos, kuriomis padaroma nedidelė žala, lieka nežinomos teisėsaugos institucijoms. Tai patvirtina 1997 m. Lietuvoje atliktas Tarptautinis viktimologinis tyrimas, kurio duomenimis 21,4 proc. nukentėjusių respondentų nuo nusikalstamų veikų nesikreipė į teisėsaugos institucijas, nes manė, kad tai nebuvo pakankamai rimtas įvykis³³.

G. Sakalauskas (2007) nurodo, jog užregistruotų nusikalstamų veikų dalis priklauso nuo dviejų veiksnių: aukų elgsenos ir pasitikėjimo teisėsauga. Taip pat *G. Sakalauskas* pažymi, kad „kuo aukos rečiau bus linkusios kreiptis į teisėsaugą dėl laiko stokos ir baimės, dėl abejonių teisėsaugos kompetencija ar (ir) nešališkumu, nepasitikėjimo ir pan., tuo nusikalstamų veikų bus užregistruojama mažiau“.³⁴

Kriminologai mano, kad registruotų ir latentinių nusikalstamų veikų santykis yra 1:3 ar net 1:5, o kai kurie nurodo, jog santykis gali būti net ir 1:10.³⁵ *Kriminologijos žinyne* nurodoma, jog „latentiniai nusikaltimai gali 3–5 kartus viršyti šalyje oficialiai užregistruotų nusikaltimų skaičių“³⁶. *J. Clare* ir *F. Morgan* (2009) teigia, kad oficialioji statistika parodo tik šeštadalį tikrai padarytų nusikalstamų veikų.³⁷

Tais atvejais, kai teisėsaugos institucijos užregistruoja daugiau nusikalstamų veikų, dar nereiškia, jog padidėjo nusikalstamumas. Registruoto nusikalstamumo skaičiaus padidėjimą gali įtakoti daug veiksnių, pavyzdžiui, didesnis visuomenės pasitikėjimas teisėsaugos institucijomis, geresnis pareigūnų darbas, pasikeitęs teisės institucijų ir pareigūnų požiūris bei sistema, registruojant nusikalstamas veikas, pasikeitęs baudžiamasis įstatymas ir

---

³² BABACHINAITĖ, G.; KIŠKIS, A.; RUDZKIS, T.; USCILA, R. *Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos. Metodinis leidinys*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 10.

³³ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija. Teisės institutas. *Tarptautinis viktimologinis tyrimas Lietuvoje 1997 m. Baigiamoji ataskaita*. Vilnius: Teisės institutas, 1997, p. 44.

³⁴ SAKALAUSKAS, G. *Įvadas į empirinę kriminologiją. Metodinė priemonė*. Vilnius: Eugrimas, 2007, p. 50.

³⁵ АЛИМОВ, С. Б.; et al. *Криминология*. Москва: Юристъ, 1997, p. 58.

³⁶ DRAKŠIENĖ, A.; MICHAILOVIČ, I. *Kriminologijos žinynas*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 90.

³⁷ CLARE, J.; MORGAN, F. Factors affecting perceived criminality: evidence from victims of assault.

Australian institute of Criminology: Trends & issues in crime and criminal justice (2009). <

<http://www.aic.gov.au/documents/F/6/6/%7BF660238D-0B74-460B-902D-AA093A428F82%7Dtandi376.pdf>>

[žiūrėta 2011-03-13]

kt. Tokiu atveju, latentinio ir registruoto nusikalstamumo santykis gali žymiai sumažėti, tačiau tai dar nereiškia, jog padaugėjo padaromų nusikalstamų veikų.³⁸

1994 metais Anglijoje atlikti kriminologiniai tyrimai parodė, kiek procentų nusikalstamų veikų lieka latentiškomis dėl konkrečios žmonių nesikreipimo į teisėsaugos institucijas priežasties. Išskiriamos šios pagrindinės nesikreipimo priežastys ir nurodomas latentškumo procentas:

- 1) nukentėjęs asmuo padarytą nusikalstamą veiką laikė smulkia, nereikšminga, dėl kurios neverta kreiptis į teisėsaugos institucijas (dėl šios priežasties nesikreipė į teisėsaugos institucijas net 50 proc. nukentėjusiųjų);
- 2) manė, jog policija nieko negalės padėti, nieko negalės padaryti (nuo 23 proc. iki 32 proc.);
- 3) nemanė, jog tai policijos reikalas (apie 10 proc.);
- 4) galvojo, jog policija nebus suinteresuota padėti (apie 13 proc.);
- 5) kreipimasis į policiją sukelia nepatogumus (apie 2 – 3 proc.);
- 6) bijo arba nemėgsta policijos (nuo 0,4 proc. iki 1 proc.);
- 7) manė, jog problemą gali išspręsti patys (apie 1 – 2 proc.).³⁹

Autorės atliktas studentų viktimologinis tyrimas taip pat patvirtina dažniausiai pasitaikančią nesikreipimo į teisėsaugos institucijas dėl patirtos nusikalstamos veikos priežastį, t. y. daugiausiai apklaustų studentų nesikreipė į teisėsaugos institucijas, nes manė, jog nusikalstama veika yra smulki, nereikšminga. Dėl šios priežasties 7 (58,3 proc.) iš 12 patirtų nusikalstamų veikų tapo latentiškomis. Antroje vietoje pagal tai, kodėl nusikalstama veika lieka latentiška yra ta priežastis, jog manoma, kad teisėsaugos institucijos nieko negalės padėti. Dėl šios priežasties latentiškomis tapo 4 (33,3 proc.) iš 12 nusikalstamų veikų, kurias patyrė apklausti studentai.

Išanalizavus kriminologinių tyrimų rezultatus, galima daryti išvadą, jog dažniausiai nukentėjusieji nesikreipia į teisėsaugos institucijas dėl dviejų priežasčių:

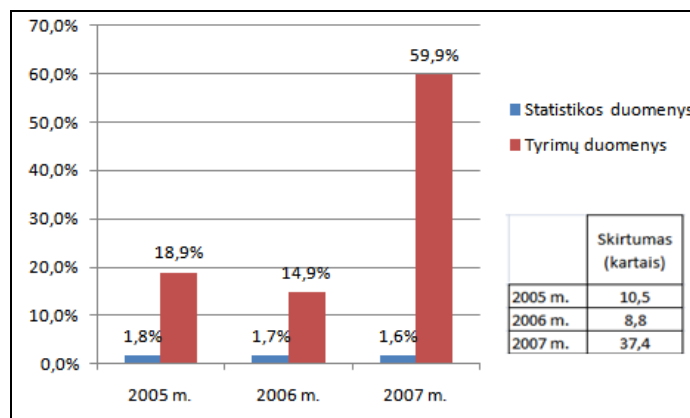
- 1) įsitikinimo, jog nusikalstama veika yra smulki, nereikšminga;
- 2) nuomonės, jog teisėsaugos institucijos niekuo negalės padėti.

---

³⁸ INDERMAUR, D. Violent crime in Australia: Interpreting the trends. *Australia institute of criminology: trends & issues in crime and criminal justice*. <<http://www.aic.gov.au/documents/6/B/1/%7B6B1709A3-F1A6-47BD-9D33-D31074FC0478%7Dti61.pdf>> [žiūrėta 2011-03-13]

³⁹ WILLIAMS, K. S. *Textbook on Criminology: 2nd edition*. Glasgow: Bell & Bain Limited, 1994, p. 62.

Iš dalies registruotą ir latentinį nusikalstamumą galima palyginti remiantis statistikos ir viktimologinių tyrimų duomenimis⁴⁰, t. y. lyginant Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateiktus 2005 – 2007 metų gyventojų skaičiaus⁴¹ ir Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos pateiktus duomenis apie asmenis, nukentėjusius nuo nusikalstamų veikų 2005 – 2007 metais Lietuvoje⁴², su Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro (toliau – NPLC) užsakytų tyrimų duomenimis apie nusikalstamų veikų patirtį Lietuvoje 2005⁴³, 2006⁴⁴ ir 2007⁴⁵ metais. Atlikus šių duomenų lyginamąją analizę, pastebėtas neatitikimas tarp oficialiosios statistikos pateikiamų nusikalstamumo duomenų ir atliktų tyrimų duomenų (žr. 2 pav.). Detalūs paskaičiavimai pateikti darbo 2 priede.

2 pav. Asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų 2005 – 2007 metais Lietuvoje, dalis pagal oficialiąją statistiką ir tyrimų duomenis

⁴⁰ „Statistikos ir viktimologinių tyrimo duomenų palyginimas nėra visiškai tikslus, nes registruotojo nusikalstamumo statistikoje nukentėjusių asmenų skaičius skaičiuojamas visoms fizinių asmenų amžiaus grupėms, o viktimologinių tyrimai apima tik 15-74 metų asmenis“ (KIŠKIS, A. Nusikalstamumas Lietuvoje: ko neparodo oficialioji statistika? *Jurisprudencija*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2008, p. 115.).

⁴¹ Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. *Vidutinis metinis gyventojų skaičius*. <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010201&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSId=3235&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>> [žiūrėta 2011-03-11]

⁴² Informatikos ir ryšių departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. *Duomenys apie asmenis, nukentėjusius nuo nusikalstamų veikų Lietuvoje*. <<http://www.nplc.lt:8000/asis/>> [žiūrėta 2011-03-11]

⁴³ Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. *Nusikalstamų veikų patirtis Lietuvoje 2005 metais. 1 dalis* <<http://www.nplc.lt/lit/tyr/tyr005-1-visi-omnibus.pdf>> [žiūrėta 2011-03-11]

⁴⁴ Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. *Nusikalstamų veikų patirtis Lietuvoje 2006 metais*. <<http://www.nplc.lt/lit/tyr/tyr004.pdf>> [žiūrėta 2011-03-11]

⁴⁵ Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. *Viktimizacijos patirtis Lietuvoje 2007 metais*. <<http://www.nplc.lt/lit/tyr/tyrimai.aspx>> [žiūrėta 2011-03-11]

Remiantis 2 paveiksle pateiktais duomenimis, galima teigti, jog oficialioji statistika parodo tik dalį asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų. Lyginat statistikos ir NPLC atlikto tyrimo duomenis, asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų 2005 – 2007 metais yra kelis ar net keliolika kartų daugiau. Didžiausias neatitikimas yra 2007 metais, t. y. nuo nusikalstamų veikų nukentėjo 37,4 kartus daugiau asmenų, negu pateikta oficialioje statistikoje. Apibendrinus pateiktų tyrimų rezultatus, galima teigti, jog kiekvienais metais nuo nusikalstamų veikų nukenčia daugiau žmonių, negu nurodoma oficialioje statistikoje.

Lietuvoje atliktų tyrimų pagal vieną Jungtinių Tautų Tarpreregioninio nusikalstamumo ir teisės tyrimo instituto (UNICRI) metodiką⁴⁶ duomenimis, registruoto ir latentinio nusikalstamumo santykis svyruoja nuo 2 iki 12 kartų, o apie patirtą nusikalstamą veiką teisėsaugos institucijoms praneša ne visi nukentėjusieji, t. y. praneša nuo 19 iki 86 proc. nukentėjusiųjų.⁴⁷

Latentinio nusikalstamumo paplitimo mastą ir didelį atotrūkį nuo oficialiosios statistikos patvirtina ir autorės atliktas tyrimas: 18 (31 proc.) iš 58 apklaustų studentų nurodė, jog nukentėjo nuo nusikalstamų veikų, o 3 studentai nukentėjo net po du kartus; nukentėję studentai kreipėsi į teisėsaugos institucijas dėl 9 (42,9 proc.) nusikalstamų veikų, tačiau dėl 5 (55,6 proc.) įvykių ikiteisminis tyrimas nutrauktas (3 priedas). Vadinasi, iš 21 nusikalstamos veikos į oficialiąją statistiką pateko 4 (19 proc.) nusikalstamos veikos.

Lyginti Lietuvos ir kitų šalių registruoto ir latentinio nusikalstamumo santykį yra labai sudėtinga, nes kitose šalyse tos pačios veikos gali būti skirtingai kvalifikuojamos, skirtinga registravimo sistema.⁴⁸ Dėl šios priežasties, atliekami Lietuvos ir kitų šalių nusikalstamumo palyginimai yra sąlyginiai, kurie parodo tik bendrą vaizdą, tačiau nėra visiškai tikslūs.

Atsižvelgiant į tai, jog skirtingų metų, skirtingų nusikalstamų veikų rūšių registruoto ir latentinio nusikalstamumo santykis yra nevienodas, galima teigti, jog šis santykis yra kintantis, priklausantis nuo įvairių aplinkybių, t. y. tiriamojo laikotarpio, asmenų pasitikėjimo

---

⁴⁶ Pagal UNICRI parengtą metodiką tyrimai atliekami įvairiose Europos ir kitose pasaulio šalyse periodiškai, maždaug kas ketverius metus (1989 m., 1992 m., 1996 m., 2000 m., 2005 m.). Lietuva taip pat dalyvauja tokiuose tyrimuose (1997 m., 2000 m., 2005 m.).

⁴⁷ ČEPAS, A. *Teisės instituto 2006 m. veiklos ataskaita*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija, 2007, p. 27.

⁴⁸ SAKALAUSKAS, G. Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai. In *Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai*. Knygos pristatymo-diskusijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija, 2011 m. kovo 17.

teisėsaugos institucijomis, daromų nusikalstamų veikų masto ir pobūdžio, nusikalstamų veikų latentškumo, teisėsaugos institucijų darbo ir kt. Nepaisant to, dažniausiai registruoto ir latentinio nusikalstamumo santykis yra ne mažesnis negu 1:3, tačiau šis santykis gali būti net kelis ar keliolika kartų didesnis.

1. 3. Latentinio nusikalstamumo rūšys

Kriminologijoje latentinės nusikalstamos veikos pagal tam tikrus požymius yra skirstomos į rūšis. Ne visi autoriai pateikia vienodą klasifikaciją: vieni autoriai išskiria daugiau rūšių, kiti – mažiau. Dauguma autorių pagal veikos latentškumo laipsnį, latentines veikas išskiria į dvi grupes:

1. *Daugiau latentškos* – tai tokios nusikalstamos veikos, kuriomis padaroma nedidelė žala, arba dėl kokių nors subjektyvių priežasčių (pavyzdžiui, nusikalstamą veiką padarė artimas žmogus) nepranešama teisėsaugos institucijoms apie padarytą nusikalstamą veiką.⁴⁹
2. *Mažiau latentškos* – tai tokios nusikalstamos veikos, kurių latentškumas yra nedidelis. Šiomis veikomis dažniausiai padaroma didelė žala arba jos sukelia sunkius padarinius. Prie tokių veikų priskiriami nužudymai, sunkūs sveikatos sutrikdymai, teroro aktai ir kt. „Kriminologijoje ilgą laiką buvo manoma ir teigiama, kad kuo nusikaltimas pavojingesnis, tuo jo latentškumas mažesnis, tačiau vėliau tuo buvo suabejota“⁵⁰. Kartais nužudymai yra registruojami kaip savižudybės ar natūralios mirtys, todėl teiginys, kad nužudymų yra mažas latentškumas nėra visiškai pagrįstas.⁵¹

Kriminologijos žinyne nurodoma nusikalstamų veikų skirstymo į daugiau latentškas ir mažiau latentškas nauda, t. y. analizuojant nusikalstamumo struktūrą, labai svarbu atsižvelgti į atskirų nusikalstamų veikų latentškumą. Išnagrinėjus daugiausiai ir mažiausiai latentškas nusikalstamas veikas ir nustatčius, kad padaugėjo mažiausiai latentškas

⁴⁹ DRAKŠIENĖ, A.; MICHAILOVIČ, I. *Kriminologijos žinynas*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 89.

⁵⁰ SAKALAUSKAS, G. *Įvadas į empirinę kriminologiją. Metodinė priemonė*. Vilnius: Eugrimas, 2007, p. 53.

⁵¹ Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro informacinis leidinys, 2006 m. liepa, Nr.2.

<www.nplc.lt/centrov/leid/NPLC-inf-leid2006-2.doc> [žiūrėta 2011-03-17]

nusikalstamų veikų, galima daryti išvadą, jog nusikalstamumo tendencijos yra neigiamos, pasikeitė kokybinės jo charakteristikos.⁵²

J. Galinaitytė (2009) pagal latentškumo laipsnį nusikalstamas veikas išskiria į tris grupes, t. y. minimaliai latentškos, vidutiniškai latentškos, maksimaliai latentškos, ir nurodo, jog latentškumo laipsnis yra atvirkščiai proporcingas tam tikros rūšies konkrečių nusikalstamų veikų keliamo visuomenei pavojaus laipsniui.⁵³ Pastebėtina, kad toks skirstymas nėra visiškai teisingas, nes, kaip jau buvo minėta ir anksčiau, net ir tos veikos, kurios nekelia didelio pavojaus visuomenei, gali būti priskirtos prie vidutinio ar net aukšto latentškumo. Taip gali atsitikti tada, kai suprastėja teisėsaugos institucijų darbas ir visuomenė jomis nebepasitiki. Taip pat tai priklauso nuo konkrečių nusikalstamų veikų ypatybių, nuo valstybės pozicijos bei gyventojų požiūrio, kuris lemia, jog ne visada informuojamos teisėsaugos institucijos apie vykdomus nusikaltimus.⁵⁴

Z. McDonald (2001) nurodo, jog latentškumo laipsnis gali priklausyti ir nuo šalies ekonominės situacijos, darbo lygio, pavyzdžiui, jeigu žmogus yra bedarbis, tai jis bus labiau linkęs pranešti apie vagystę teisėsaugos institucijoms negu tas žmogus, kuris turi darbą.⁵⁵ Su Z. McDonaldo nuomone galima sutikti, nes kriminologų jau seniai pastebėta, kad nusikalstamumas yra susijęs su visuomenės socialine, demografinė, ekonomine, teisine, politine bei moraline situacija ir jos pokyčiais, t. y. esant stabiliai visuomenės situacijai šalyje, nusikalstamumo lygis taip pat stabilus.⁵⁶

Labai sudėtinga visas nusikalstamas veikas sugrupuoti į labiau latentškas, vidutiniškai latentškas ar mažiau latentškas nusikalstamas veikas. Tai priklauso nuo daugelio veiksnių (teisėsaugos darbo, visuomenės pasitikėjimo ja, nukentėjusių ir liudytojų požiūrio į daromus nusikaltimus ir kt.), tačiau pagrindinis kriterijus, leidžiantis atskirti daugiau latentškas veikas nuo mažiau latentškų, gali būti įvardintas kaip tikimybė atsispindėti oficialioje statistikoje. Jeigu apie tam tikras nusikalstamas veikas (pavyzdžiui, smulkias vagystes) dažniausiai net nepranešama teisėsaugos institucijoms, tai jos

---

⁵² DRAKŠIENĖ, A.; MICHAILOVIČ, I. *Kriminologijos žinynas*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 110.

⁵³ GALINAITYTĖ, J. *Kriminologija: teorija ir aktualijos*. Vilnius: Vilniaus verslo teisės akademijos leidykla, 2009, p. 60.

⁵⁴ АЛИМОВ, С. Б.; et al. *Криминалогия*. Москва: Юристъ, 1997, p. 58.

⁵⁵ McDONALD, Z. Revisiting the dark figure a microeconomic analysis of the under-reporting of property crime and its implications. *British Journal of Criminology*, 2001, nr. 41, p. 127-149.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija. Teisės institutas. *Tarptautinis viktimologinis tyrimas Lietuvoje 1997 m. Baigiamoji ataskaita*. Vilnius: Teisės institutas, 1997, p. 13.

neužregistruojamos ir neatsispindi oficialioje statistikoje. Vadinasi, tikimybė yra nedidelė ir tokias veikas galima vadinti daugiau latentiškomis, o tas veikas, apie kurias dažniausiai yra pranešama ir jos yra užregistruojamos, tikimybė atsispindėti oficialioje statistikoje yra didelė, ir tokias nusikalstamas veikas galima vadinti mažiau latentiškomis.

Kriminologijoje latentinis nusikalstamumas išskiriamas į tris rūšis pagal priežastis, dėl kurių nusikaltimai nebuvo užregistruoti⁵⁷:

1. *Natūralus* latentinis nusikalstamumas – tai toks latentinis nusikalstamumas, kai nusikaltimo faktas lieka nežinomas teisėsaugos institucijoms. Taip atsitinka todėl, kad nusikalstamos veikos auka, liudytojai nepraneša apie padarytą nusikalstamą veiką teisėsaugos institucijoms. Dažniausiai nusikalstamos veikos auka nepraneša, nes nesupranta, jog tapo nusikaltimo auka arba nėra tuo tvirtai įsitikinusi. Nepranešimo priežastis gali būti ir ta, jog nukentėjęs asmuo bijo keršto, nenori, kad apie nusikaltimą sužinotų visuomenė, gaili nusikaltėlio (ypač kai jis yra artimas žmogus). Taip pat natūralus latentiškumas bus ir tada, kai apie padarytą nusikalstamą veiką žino tik pats nusikaltėlis (pavyzdžiui, kyšininkavimas, apgaulingas apskaitos tvarkymas ir kt.).
2. *Ribinis* latentinis nusikalstamumas – tai toks nusikalstamumas, kai teisėsaugos institucijoms yra pranešama apie padarytą nusikalstamą veiką, tačiau ji nėra registruojama dėl klaidos, padarytos vertinant padarytą nusikalstamą veiką. Vertinimo klaidas lemia objektyvūs veiksniai. Objektyvūs veiksniai yra tokie, kai vertinant padarytą nusikalstamą veiką, dėl objektyvių priežasčių yra sunku nustatyti, ar praneštas įvykis sudaro įstatyme įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėtį, ar ne. Pavyzdžiui, materialinių vertybių trūkumas, atsiradęs dėl grobimo, įvertinamas kaip trūkumas, atsiradęs dėl natūralios netekties.
3. *Dirbtinis* latentinis nusikalstamumas – tai toks nusikalstamumas, kai padarytos nusikalstamos veikos žinomos teisėsaugos institucijoms, tačiau neregistruojamos, norint sudaryti tinkamą teisėsaugos institucijos regimybę. Nusikalstamų veikų neregistravimą lemia subjektyvūs veiksniai. Tokią situaciją gali įtakoti,

---

⁵⁷ BLUVŠTEINAS, J. *Kriminologija*. Vilnius: Pradai, 1994, p. 42 – 44.

DRAKŠIENĖ, A.; MICHAILOVIČ, I. *Kriminologijos žinytas*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 89.

BABACHINAITĖ, G.; GALINAITYTĖ, J. *et al. Kriminologija*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2010, p. 136.

pavyzdžiui tai, jog teisėsaugos institucijos turi labai daug darbo ir nespėja visko padaryti, todėl siekdamos sumažinti darbo krūvius, kai kurių nusikalstamų veikų neregistruoja; arba siekdamos pagerinti ištirtų nusikalstamų veikų statistiką, neregistruoja tokių nusikalstamų veikų, kurios dažniausiai lieka neatskleistos. „Dirbtinis latentškumas dažnai susidaro dėl policijos nematomos perspektyvos ištirti (išaiškinti) nusikalstamą veiką“⁵⁸. Taip pat vieną iš dirbtinio latentškumo rūšių sudaro tie atvejai, kai pavojingi nusikaltimai registruojami kaip mažiau pavojingi (kartais tai vadinama struktūriniu latentškumu).⁵⁹

J. Bluvšteinas teigia, kad „natūralus ir ribinis latentinis nusikalstamumas rodo teisėsaugos institucijų veiklos trūkumus (informacijos trūkumą, prastą darbuotojų profesinį pasirengimą ir pan.), o dirbtinis latentškumas – tai tiesioginis tyčinių ir šturkščių teisėtumo pažeidimų rezultatas“⁶⁰.

Ribinį ir dirbtinį nusikalstamumą galima pavadinti „slepama“ nusikalstamumo dalimi. „Slepama“ todėl, kad nusikalstamos veikos nors ir žinomos policijai, tačiau tyčia ar netyčia neregistruojamos.⁶¹ Tyčia gali būti neregistruojamos siekiant parodyti geresnius darbo rezultatus (dirbtinis latentškumas), o netyčia – kai teisėsaugos pareigūnai netinkamai kvalifikuoja nusikalstamą veiką (ribinis latentškumas).

G. Sakalauskas (2007) išskiria dar vieną latentinio nusikalstamumo rūšį – dvigubas arba absoliutus latentškumas.⁶² Tai tokia nusikalstamumo dalis, kuri lieka nežinoma ir teisėsaugos institucijoms, ir latentinio nusikalstamumo tyrėjams, t. y. tyrimo metu neapimami visi atvejai, atsiranda tam tikros paklaidos. Dvigubas arba absoliutus latentškumas gali atsirasti, nes tam tikrų nusikalstamų veikų neįmanoma ištirti. Kriminologijos mokslininkai nurodo, jog dvigubas latentškumas egzistuoja kai:

- 1) auka yra, tačiau net pati nežino, jog tapo auka (tarkim, pavogtas daiktas, kurio auka net nepastebi, kad prarado) arba aukomis tampa tokie žmonės, kurie patys nesuvokia padaryto prieš juos nusikaltimo, todėl ir nepraneša apie tai teisėsaugos

⁵⁸ SAKALAUSKAS, G. *Įvadas į empirinę kriminologiją. Metodinė priemonė*. Vilnius: Eugrimas, 2007, p. 52.

⁵⁹ BABACHINAITĖ, G.; GALINAITYTĖ, J. *et al. Kriminologija*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2010, p. 136.

⁶⁰ BLUVŠTEINAS, J. *Kriminologija*. Vilnius: Pradai, 1994, p. 43.

⁶¹ SAKALAUSKAS, G.; DOBRYNINA, M.; JUSTICKAJA, S. *et al. Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai. Teisės instituto mokslo tyrimai, 7 tomas*. Vilnius: Eugrimas, 2011, p. 48.

⁶² *Cit. op.* 58, p. 52.

institucijoms (pavyzdžiui, nusikalstamų veikų aukomis tampa vaikai, žmonės su protine negalia)⁶³;

- 2) auka yra linkusi nuslėpti padarytą nusikalstamą veiką (pavyzdžiui, dėl gėdos, intymumo, nepasitikėjimo ir kt.) arba sąžiningai klysta (pavyzdžiui, neprisimena, nežino, ar tai buvo nusikalstama veika, ar šiaip įvykis ir kt.)⁶⁴.

J. Galinaitytė (2009) pagal prielaidas, dėl kurių nusikalstamos veikos lieka latentinėmis, išskiria tris latentinio nusikalstamumo rūšis:

1. *Nuslėptas nusikalstamumas* – tai tokios nusikalstamos veikos, apie kurias nebuvo pranešta ir nežinoma teisėsaugos institucijoms (kitų kriminologų vadinamas natūralusis latentinis nusikalstamumas).
2. *Neapskaitytos nusikalstamos veikos* – tai tokios nusikalstamos veikos, apie kurias buvo pranešta teisėsaugos institucijoms, bet šios jų neužregistravo ir netyrė, nors pagrindas ir prielaidos tam buvo (kitų kriminologų vadinamas dirbtinis latentinis nusikalstamumas).
3. *Nenustatytos nusikalstamos veikos* – tai tokios nusikalstamos veikos, apie kurias buvo pranešta teisėsaugos institucijoms. Praneštos nusikalstamos veikos buvo užregistruotos, tiriamos, bet dėl abejingumo, neatsakingumo, neprofesionalumo arba dėl nevykusio teisinio kvalifikavimo jų sudėtis nenustatyta ir nusikalstamos veikos išregistruotos iš nusikalstamų veikų apskaitos (kitų kriminologų vadinamas ribinis latentinis nusikalstamumas).⁶⁵

Pagal apibūdinimą šios latentinio nusikalstamumo rūšys atitinka ir kitų kriminologų išskiriamas rūšis, tačiau labiau detalizuojamos nenustatytos nusikalstamos veikos (kriminologų vadinamo ribinio latentinio nusikalstamumo) prielaidos, t. y. *J. Galinaitytė* nurodo, jog veika gali būti nenustatyta ne tik dėl klaidos, vertinant nusikalstamą veiką, bet ir dėl abejingumo, neatsakingumo, neprofesionalumo.

Apibendrinant apžvelgtą kriminologinę literatūrą, galima teigti, jog pagal latentinio nusikalstamumo laipsnį, nusikalstamos veikos skirstomos į labiau latentinę, vidutiniškai latentinę ir mažiau latentinę. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad labai sudėtinga visas

⁶³ STEPHEN, J. *Criminology. Oxford: third edition*. New York: Oxford university Press, 2006, p. 56.

⁶⁴ SAKALAUSKAS, G. *Įvadas į empirinę kriminologiją. Metodinė priemonė*. Vilnius: Eugrimas, 2007, p. 53.

⁶⁵ GALINAITYTĖ, J. *Kriminologija: teorija ir aktualijos*. Vilnius: Vilniaus verslo teisės akademijos leidykla, 2009, p. 59.

nusikalstamas veikas suskirstyti į grupes pagal latentškumo laipsnį, nes nusikalstamos veikos latentškumas priklauso nuo įvairių veiksnių, pavyzdžiui, pasitikėjimo teisės saugos institucijomis, požiūrio į nusikalstamas veikas, kt. Gali būti taip, jog vienais metais ta pati nusikalstamų veikų grupė bus vidutiniškai latentška, o po kelerių metų – labiau latentška.

Išanalizavus kriminologų pateikiamą nusikalstamų veikų klasifikavimą į rūšis pagal priežastis, kodėl jos lieka latentinėmis, galima teigti, jog ribinį latentškumą lemia objektyvūs teisės saugos institucijų pareigūnų atliekami veiksmai, o dirbtinį latentškumą – subjektyvūs teisės saugos institucijų pareigūnų atliekami veiksmai. Ta nusikalstamų veikų dalis, kuri lieka nežinoma teisės saugos institucijoms, kriminologų vadinama natūraliu latentškumu. Pažymėtina tai, jog nusikalstamų veikų skirstymas į rūšis yra labiau mokslinis dalykas, padedantis geriau suprasti ir analizuoti latentinį nusikalstamumą.

2. NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ LATENTIŠKUMĄ ĮTAKOJANTYS VEIKSNIAI

Egzistuoja tam tikri veiksniai, kurie įtakoja latentinius nusikaltimus. Visus veiksnius galima suskirstyti į grupes pagal tai, kaip asmenys yra susiję su nusikalstama veika ir nulemia konkrečios nusikalstamos veikos neužregistravimą. I. Česnaitytė (2006) pagal tai išskiria keturias grupes⁶⁶:

- 1) veiksniai, susiję su asmenimis, kurie tiesiogiai nukentėjo nuo nusikalstamos veikos, tai yra aukomis;
- 2) veiksniai, susiję su asmenimis, kuriems pranešama apie nusikalstamos veikos padarymą, tai yra teisėsaugos institucijomis;
- 3) veiksniai, susiję su asmenimis, kurie padarė nusikalstamą veiką, tai yra kaltininkais;
- 4) veiksniai, susiję su asmenimis, kurie matė daromą nusikalstamą veiką arba turi informacijos apie padarytą nusikalstamą veiką, tai yra liudytojais.

Svarbu tyrinėti, kodėl tiek daug nusikalstamų veikų lieka neužregistruotos, kiek prie šio proceso prisideda patys nukentėjusieji, kiek teisėsaugos institucijos, ką galima padaryti, kad didesnė realiojo nusikalstamumo dalis patektų į oficialią apskaitą⁶⁷. Toliau šiame skyriuje detaliau aprašoma kiekviena veiksmų grupė, nurodant veiksnius, kurie lemia, kad tam tikros nusikalstamos veikos lieka neužregistruotos, apie jas nepranešama teisėsaugos institucijoms ir todėl jos tampa latentiškomis.

2. 1. Veiksniai, priklausantys nuo nusikalstamų veikų aukų

Apie padarytą nusikalstamą veiką dažniausiai praneša tiesiogiai nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo. Nepaisant to, yra įvairių veiksmų, kurie sąlygoja auką nepranešti teisėsaugos institucijoms apie jos atžvilgiu padarytą nusikalstamą veiką, ir taip įtakoti nusikalstamos veikos latentškumą.

---

⁶⁶ Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro informacinis leidinys, 2006 m. liepa, Nr.2. <www.nplc.lt/centrov/leid/NPLC-inf-leid2006-2.doc> [žiūrėta 2011-03-17]

⁶⁷ KIŠKIS, A. Nusikalstamumas Lietuvoje: ko neparodo oficialioji statistika? *Jurisprudencija*. Vilnius, 2008, t. 11(113), p. 114.

Teisės instituto mokslininkai (2011) išskiria tris grupes veiksmų, dėl kurių nusikalstamos veikos auka gali nepranešti teisėsaugos institucijoms apie padarytą nusikalstamą veiką:

- 1) auka gali nežinoti, kad ji tapo nusikaltimo auka (pavyzdžiui, iš aukos pavagiamas daiktas, kurį auka buvo net užmiršusi, kad turi; asmuo nėra tikras, ar jam priklausančią daiktą jis pametė, ar tą daiktą iš jo pavogė);
- 2) auka neidentifikuoja savęs kaip aukos – tai tokie atvejai, kai aukos ir kaltininko interesai sutampa. Pavyzdžiui, „narkotikų prekyba, kai auka jaučia pasitenkinimą ir todėl nenori kreiptis į teisėsaugos institucijas“⁶⁸;
- 3) auka nors ir suvokia, kad tapo nusikalstamos veikos auka ir jaučiasi nukentėjusi, nusprendžia nesikreipti į teisėsaugos institucijas. Sprendimą nesikreipti į teisėsaugos institucijas gali nulemti nusikalstamos veikos vertinimas kaip ne itin reikšminga, viešumo baimė, bandymas problemą spręsti kitaip, t. y. be teisėsaugos institucijų pagalbos. Taip pat prie šios grupės priskiriami ir tie atvejai, kai auka nesikreipia į teisėsaugos institucijas, nes jomis nepasitiki arba netiki efektyviu jų darbu.⁶⁹

Pasitikėjimą teisėsaugos institucijomis akcentuoja ir kiti kriminologai, nurodydami, jog nepasitikint teisėsaugos institucijomis auka dažniausiai mano, jog nusikaltęs asmuo vis tiek liks nenubaustas, todėl net nenori gaišti laiko kreipiantis į jas⁷⁰. Pagal autorės atliktos viktimologinės studentų apklausos rezultatus, 46 respondentai (79 proc.) teisėsaugos institucijų darbą vertina nei gerai, nei blogai, o 12 respondentų (21 proc.) teisėsaugos institucijų darbą vertina blogai. Vadinasi, pasitikėjimas teisėsaugos institucijomis tarp apklaustų studentų yra labiau neigiamas, negu teigiamas.

---

⁶⁸ McLAUGHKIN, E.; MUNCIE, J. *The Sage Dictionary of criminology*. London: SAGE Publications Ltd, 2001, p. 195.

⁶⁹ SAKALAUŠKAS, G.; DOBRYNINA, M.; JUSTICKAJA, S. *et al.* Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai. *Teisės instituto mokslo tyrimai, 7 tomas*. Vilnius: Eugrimas, 2011, p. 47.

⁷⁰ KIŠKIS, A. Nusikalstamumas Lietuvoje: ko neparodo oficialioji statistika? *Jurisprudencija*. Vilnius, 2008, t. 11(113), p. 118.

M. Maguire (2002) be minėtų veiksmų, lemiančių nusikalstamos veikos latentškumą aukų atžvilgiu, dar papildomai išskiria ir visuomenėje susiformavusį požiūrį dėl tam tikrų nusikalstamų veikų ir vyraujančią tradiciją, dėl kreipimosi į teisėsaugos institucijas.⁷¹

Dar daugiau veiksmų, kurie lemia nusikalstamos veikos latentškumą dėl to, jog nusikalstamos veikos auka nesikreipia į teisėsaugos institucijas, išskiria *K. S. Williams*. Jis nurodo, jog nusikalstamų veikų aukos dažniausiai nesikreipia į teisėsaugos institucijas dar ir dėl šių priežasčių⁷²:

- 1) auka negali/nesugeba pranešti apie padarytą nusikalstamą veiką. Tai tokie atvejai, kai nusikalstamos veikos padaromos prieš tam tikras socialines grupes ar asmenis (pavyzdžiui, aukos yra benamiai, beraščiai, prostitutės, kaliniai, kariai, asmenys su protine ar psichine negalia, maži vaikai, politikai, verslininkai ir pan.).⁷³ Tai ypač pasireiškia nusikalstamose veikose, padaromose prieš nelegalius imigrantus, kurie bijo teisėsaugos institucijų, nes mano, kad jeigu kreipsis į jas, tai gali būti deportuoti;
- 2) auka baiminasi dėl pranešimo pasekmių, pavyzdžiui, auka bijo, jog gali būti paviešintos intymios aplinkybės, dėl to jausti gėdą, baimę, kad aplinkiniai sužinos apie nepadorų elgesį; auka gali susirūpinti dėl pranešimo apie nusikaltimą padarinių, jai gali kilti abejonių, ar teisėsaugos institucijos patikės pranešimu, įvykių teisingumu ir tikrumu⁷⁴;
- 3) auka nenori matyti nusikalstamą veiką padariusį asmenį nusikalstamųjų suole, mano, jog oficiali sistema netinkama, nenori kelti reikalavimų nusikaltėliui, nes jis yra artimas giminaitis, vaikas, darbdavys ar kitas aukos pažįstamas asmuo. Tai dažniausiai tokios nusikalstamos veikos, kurios padaromos šeimoje ir manoma, jog teisėsaugos institucijų įtraukimas tik dar labiau pablogins situaciją, jos neišspręs, pavyzdžiui, smurtas šeimoje. Tokio tipo nusikaltimai dar vadinami „asmeniniais“⁷⁵;

---

⁷¹ MAGUIRE, M.; MORGAN, R.; REIN, R. *The Oxford handbook of Criminology. Third edition.* New York: Oxford university press, 2002, p. 326-347.

⁷² WILLIAMS, K. S. *Textbook on Criminology: 2nd edition.* Glasgow: Bell & Bain Limited, 1994, p. 61.

⁷³ SAKALAUSKAS, G. *Įvadas į empirinę kriminologiją. Metodinė priemonė.* Vilnius: Eugrimas, 2007, p. 53.

⁷⁴ Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro informacinis leidinys, 2006 m. liepa, Nr.2.

<www.nplc.lt/centrov/leid/NPLC-inf-leid2006-2.doc> [žiūrėta 2011-03-17]

⁷⁵ *Cit. op.* 71, p. 326.

- 4) auka patyrė satisfakciją ir be kriminalinės justicijos įsikišimo, t. y. nuosavybė jau yra grąžinta ar kompensuota.

J. Stephen nurodo dar vieną nusikalstamų veikų tapimo latentiškomis priežastį, t. y. auka nesikreipia į teisėsaugos institucijas, nes nusikaltėlis jai grasina, baugina. Nusikaltėlis paveikia auką taip, kad ši bijo jo ir todėl apie padarytą nusikalstamą veiką nepraneša teisėsaugos institucijoms. Bauginimai ir grasinimai gali būti nukreipti ne tik į pačią auką, bet ir į aukos artimuosius, giminaičius. Šiuo atveju grasinimas ir bauginimas panaudoti smurtą yra nukreiptas į ateitį, t. y. grasinama ar bauginama panaudoti smurtą tik tuo atveju, jeigu bus pranešta teisėsaugos institucijoms apie padarytą nusikalstamą veiką.⁷⁶

I. Česnaitytė, be anksčiau minėtų veiksnių, nurodo, jog nusikalstama veika gali tapti latentiška ir todėl, kad „nėra tiesioginės nusikaltimo aukos, pavyzdžiui, vykdam kontrabandą, neteisėtai pereinant sieną, kai kuriuose finansiniuose nusikaltimuose ir nusikaltimuose aplinkai“⁷⁷.

Nusikalstamų veikų latentškumą lemia daug veiksnių, kurie konkrečioje situacijoje skiriasi. 2003 metais atlikto tyrimo „Ar saugi Lietuvos visuomenė? Lietuvos gyventojų viktimizacijos patirtis ir požiūris į baudžiamąją justiciją bei visuomenės saugumą“ duomenimis, aukų atsisakymą pranešti teisėsaugos institucijoms apie padarytą nusikalstamą veiką dažniausiai lemia šie veiksniai:

- 1) nesitikima, kad policija gali padėti (53 proc.);
- 2) nepasitikima policija (14 proc.);
- 3) aukos bijo grasinimų ar keršto (9 proc.);
- 4) aukos pačios suranda nusikaltėlį (3 proc.)⁷⁸.

Apibendrinus išanalizuotą kriminologinę literatūrą, galima išskirti pagrindinius veiksnius, kurie lemia nusikalstamų veikų tapimą latentiškomis dėl tos priežasties, jog aukos nepraneša teisėsaugos institucijoms apie padarytą nusikalstamą veiką: auka nežino, kad tapo nusikaltimo auka; neidentifikuoja savęs kaip aukos; viešumo baimė; nusikalstamos veikos vertinimas kaip ne itin reikšminga; nepasitikėjimas teisėsaugos institucijomis; visuomenėje

⁷⁶ STEPHEN, J. *Criminology*. Oxford: third edition. New York: Oxford university Press, 2006, p. 56.

⁷⁷ Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro informacinis leidinys, 2006 m. liepa, Nr.2.

<www.nplc.lt/centrov/leid/NPLC-inf-leid2006-2.doc> [žiūrėta 2011-03-17]

⁷⁸ DOBRYNINAS, A.; GAIDYS, V. Ar saugi Lietuvos visuomenė? Lietuvos gyventojų viktimizacijos patirtis ir požiūris į baudžiamąją justiciją bei visuomenės saugumą. *Lietuvos Respublikos Seimas. Jungtinių tautų vystymo programa*. Vilnius, 2004.

susiformavęs požiūris dėl tam tikrų nusikalstamų veikų ir vyraujanti tradicija, dėl kreipimosi į teisėsaugos institucijas; nesugebėjimas pranešti apie padarytą nusikalstamą veiką; baimė dėl pranešimo pasekmių; nuomonė, jog oficiali teisingumo vykdymo sistema netinka; patirta satisfakcija ir be kriminalinės justicijos įsikišimo; nusikaltėlis grasina, baugina; nėra tiesioginės nusikaltimo aukos. Pažymėtina, jog apsisprendimą nepranešti teisėsaugos institucijoms apie padarytą nusikalstamą veiką gali lemti ne vienas, o keli veiksniai.

2. 2. Veiksniai, priklausantys nuo teisėsaugos institucijų

Nusikalstamos veikos užregistravimas priklauso ir nuo teisėsaugos institucijų. 2007 metais Lietuvoje iš visų nusikalstamų veikų, kurias 15-74 m. amžiaus gyventojai įvertino kaip nusikalstamas jų atžvilgiu, teisėsaugos institucijos užregistravo tik 0,4 proc.⁷⁹

Pranešta nusikalstama veika bus užregistruota ar liks latentiška, priklauso nuo tam tikrų veiksnių. *J. Galinaitytė* nurodo, jog kriminologinių rodiklių neišsamumą lemia tarpusavyje susiję veiksniai, kuriuos galima suskirstyti į objektyvius ir subjektyvius, bei prielaidų kompleksas: istoriniai, politiniai, organizaciniai, psichologiniai ir kt.⁸⁰

Nusikalstamų veikų latentškumą lemiantys objektyvūs teisėsaugos institucijų veiksmi:

- 1) netinkama arba žema teisėsaugos institucijų pareigūnų kvalifikacija (kompetencija), kuri lemia neteisingą veikos kvalifikavimą. Kai neturima pakankamai žinių ir patirties kvalifikuojant nusikalstamas veikas, didesnė tikimybė, jog bus suklysta kvalifikuojant nusikalstamą veiką kaip nenusikalstamą.⁸¹ Esant tokiai situacijai, pareigūnas sąmoningai nesiekia neužregistruoti nusikalstamos veikos, jis mano, jog teisingai kvalifikuoja praneštą įvykį, neturi jokių tikslų ar ketinimų neužregistruoti konkrečios nusikalstamos veikos;
- 2) techninės klaidos, kurios atsiranda dėl teisėsaugos institucijose naudojamų nusikalstamų veikų registravimo sistemų ar kompiuterių gedimo. Techninės

⁷⁹ KIŠKIS, A. Nusikalstamumas Lietuvoje: ko neparodo oficialioji statistika? *Jurisprudencija*. Vilnius, 2008, t. 11(113), p. 117.

⁸⁰ GALINAITYTĖ, J. *Kriminologija: teorija ir aktualijos*. Vilnius: Vilniaus verslo teisės akademijos leidykla, 2009, p. 61.

⁸¹ STEPHEN, J. *Criminology. Oxford: third edition*. New York: Oxford university Press, 2006, p. 58-59.

klaidos dažniausiai atsiranda tada, kai tobulinama ar diegiama nauja sistema, keičiama programinė įranga⁸²;

- 3) nepakankamas pareigūnų techninis, ekonominis, mokslinis aprūpinimas⁸³. Nesant tinkamų sąlygų nusikalstamos veikos tyrimui, ji negali būti tinkamai iširta, nustatytas nusikalstamą veiką padaręs asmuo. „Tai, kad baudžiamoji statistika nėra išsami, priklauso ir nuo materialinių priežasčių, t. y. nepakankamas teisėsaugos institucijų finansavimas ir silpna materialinė bei techninė bazė sumažina jų galimybes operatyviai išaiškinti nusikalstamas veikas ir jas padariusius asmenis“⁸⁴.

Išanalizavus objektyvius nusikalstamų veikų latentškumą lemiančius veiksnius, pastebėtina, jog šie veiksniai sąmoningai nepriklauso nuo teisėsaugos institucijų pareigūnų. Tai tokie teisėsaugos institucijų veiksmai, kuriuos atliekant neturima tikslo, kad nusikalstama veika liktų neužregistruota, latentiška.

Nepaisant to, nusikalstamų veikų latentškumą lemia ir subjektyvūs teisėsaugos institucijų pareigūnų veiksmai, t. y.:

- 1) atliekamos manipuliacijos su statistika. Tai tokia situacija, kai pareigūnai, norėdami parodyti, kaip jie efektyviai dirba, gali neberegistruoti tam tikrų nusikalstamų veikų, siekdami sumažinti statistikos rodiklius⁸⁵. Jeigu sparčiai sumažėja užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius, tai reiškia, jog mažiau nusikalstamų veikų yra „ištraukiama į paviršių“, mažiau jų ištiriama⁸⁶;

---

⁸² CANNON, J. *FBI crime statistics inaccurate, police computer errors*. <http://www.mywesttexas.com/top_stories/article_854d8bd8-e3c8-58dd-8acb-3846c83bea74.html> [žiūrėta 2011-04-15]

⁸³ Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro informacinis leidinys, 2006 m. liepa, Nr.2. <www.nplc.lt/centrov/leid/NPLC-inf-leid2006-2.doc> [žiūrėta 2011-03-17]

⁸⁴ GALINAITYTĖ, J. *Kriminologija: teorija ir aktualijos*. Vilnius: Vilniaus verslo teisės akademijos leidykla, 2009, p. 62.

⁸⁵ VITO, G. F.; MAAHS, J. R.; HOLMES, R. M. *Criminology – theory, research, and policy*. 2nd edition. United States of America: Jones and Bartlett Publishers, 2007, p. 37.

⁸⁶ SAKALAUSKAS, G. Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai. In *Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai*. Knygos pristatymo-diskusijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija, 2011 m. kovo 17.

- 2) netinkamas požiūris į atliekamą darbą. Tai tokia situacija, kai teisėsaugos pareigūnai nesąžiningai atlieka savo darbą, t. y. sąmoningai neatlieka arba blogai atlieka jiems pavestus darbus⁸⁷;
- 3) siekiant kuo geriau pasirodyti visuomenėje ir prieš kitus svarbius asmenis. Kai yra pareiškiamas nepasitikėjimas teisėsaugos institucijomis, tai stengiamasi parodyti geresnius rezultatus. Tai ypač aktualu, kai žiniasklaida aktyviai pradeda viešinti kokį nors įvykį. Esant tokiai situacijai, pareigūnai pradeda aktyviau tirti tos rūšies nusikalstamas veikas, siekdami parodyti, kaip jie aktyviai dirba, kad nėra abejingi iškilusiai problemai.⁸⁸

Atkreiptinas dėmesys, jog teisėsaugos institucijų siekis kuo geriau pasirodyti visuomenėje dažniausiai yra veikiamas išorinių veiksnių. Pavyzdžiui, pastaruoju metu vis daugiau dėmesio skiriama seksualiniams nusikaltimams prieš nepilnamečius. Lietuvos BPK numato ikiteisminio tyrimo terminus⁸⁹, o 2010 metų Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo“ juos detalizuoja, t. y. nurodo, jog „ikiteisminis tyrimas dėl nusikalstamų veikų nepilnamečių asmenų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui laikomas prioritetiniu ir turi būti atliktas per kuo trumpiausią laiką, bet ne ilgiau kaip per 4 mėnesius“.⁹⁰ Nusikalstamos veikos nepilnamečių seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui minėtame prokuroro įsakyme nurodytos kaip prioritetinės, kurioms reikėtų nustatyti kitokius ikiteisminio tyrimo terminus. Tai galima laikyti pastaraisiais metais Lietuvoje susiklosčiusios situacijos padariniu (visuomenės, žiniasklaidos ir kt. spaudimas bei padidėjęs dėmesys šios rūšies nusikalstamoms veikoms po D. Kedžio istorijos).

Padidėjęs visuomenės dėmesys tam tikroms nusikalstamoms veikoms priverčia teisėsaugos pareigūnus daugiau dėmesio skirti šioms nusikalstamoms veikoms. Tokiu atveju

---

⁸⁷ Theoretical Criminology. *Dark figure of crime: What is the dark figure of crime?* < <http://crime-study.blogspot.com/2011/03/dark-figure-of-crime.html>> [žiūrėta 2011-04-15]

⁸⁸ SAKALAUSKAS, G. Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai. In *Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai*. Knygos pristatymo-diskusijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija, 2011 m. kovo 17.

⁸⁹ Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 176 straipsnį ikiteisminis tyrimas turi būti atliktas per kuo trumpesnę laiką, bet ne ilgiau kaip: dėl baudžiamojo nusižengimo – per 3 mėnesius; dėl nesunkių, apysunkių ir neatsargių nusikaltimų – per 6 mėnesius; dėl sunkių ir labai sunkių nusikaltimų – per 9 mėnesius (Valstybės žinios, 2010, Nr. 157-7981).

⁹⁰ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas dėl ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo. Valstybės žinios, 2010, Nr. 124-6363.

stengiamasi kuo daugiau išaiškinti tos rūšies nusikalstamų veikų, kuo atsakingiau ir atidžiau jas tirti, registruoti. Dėl šios priežasties sumažėja atitinkamų nusikalstamų veikų latentškumas. Tokia tendencija yra pastebėta ir užsienio kriminologų, kurie nurodo, jog esant ypatingam visuomenės susidomėjimui tam tikromis nusikalstamomis veikomis, teisėsaugos institucijos stengiasi parodyti kuo geresnius savo veiklos rezultatus, mažindamos nusikalstamumo skaičių⁹¹. Kriminologai teigia, jog „neturėdamos objektyvios galimybės mažinti nusikalstamumą, teisėsaugos institucijos kartais imasi įvairių būdų „gražinti“ kriminogeninę tikrovę apibūdindamos save kuo palankiau“, o tokią situaciją lemia istorinės prielaidos, susijusios su neteisingu savo interesų suvokimu⁹².

Išanalizavus subjektyvius nusikalstamų veikų latentškumą lemiančius veiksnius, pastebėtina, kad tai tokie teisėsaugos institucijų veiksmai, kurie lemia sąmoningą nusikalstamos veikos neužregistravimą, siekiant tam tikrų tikslų ar susiklosčius atitinkamai situacijai.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad prie nusikalstamų veikų latentškumo prisideda ir teisėsaugos institucijos. Tai jos gali atlikti sąmoningai, turėdamos tam tikrų tikslų (parodyti geresnius darbo rezultatus, netinkamas požiūris į darbą ir kt.), arba nesąmoningai (dėl kvalifikacijos (kompetencijos) trūkumo, dėl techninių klaidų, esant blogam darbo sąlygų aprūpinimui).

2. 3. Veiksniai, priklausantys nuo nusikalstamų veikų liudytojų

Pagal BPK 78 straipsnį liudytojas, tai asmuo, apie kurį yra duomenų, kad jis gali žinoti kokių nors reikšmės bylai išspręsti turinčių aplinkybių.⁹³ Tai, kad žmogus matė ar turi informacijos apie nusikalstamą veiką, dar nereiškia, jog apie tai bus pranešta teisėsaugos institucijoms. Asmenys, kurie matė daromą nusikalstamą veiką arba turi informacijos apie padarytą nusikalstamą veiką, praneš apie tai teisėsaugos institucijoms, ar ne, priklauso nuo tam tikrų veiksnių.

---

⁹¹ STEPHEN, J. *Criminology. Oxford: third edition.* New York: Oxford university Press, 2006, p. 59.

⁹² BABACHINAITĖ, G.; GALINAITYTĖ, J. *et al. Kriminologija.* Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2010, p. 138.

⁹³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2010, Nr. 157-7981.

2003 metais Anglijoje atlikto tyrimo duomenimis, tik 38 proc. liudytojų praneša teisėsaugos institucijoms apie jiems žinomai padarytą nusikalstamą veiką, o 61 proc. liudytojų nepraneša apie nusikalstamą veiką. Nurodomos penkios pagrindinės priežastys, dėl kurių liudytojai nepraneša teisėsaugos institucijoms apie padarytą nusikalstamą veiką, t. y. tikimasi, kad kas nors kitas praneš; nenori būti įtraukti į teisminę procedūrą; nemano, kad policija galės ką nors padaryti; tai sukels tam tikrų nepatogumų, sunkumų; tokios nusikalstamos veikos daromos nuolatos ir nieko negalima pakeisti.⁹⁴

Jeigu asmuo matė nusikalstamą veiką, tai jis gali visko tiksliai nebeprisiminti arba nebūti tikras tuo, ką matė. Pagal *H. Ebbinghaus*, liudytojo atmintis pradeda silpnėti praėjus 20 minučių nuo matyto įvykio, t. y. asmuo nebegali tiksliai visko prisiminti. Bėgant laikui pasidaro vis sunkiau atkurti matytus įvykius, prisiminti veiksmų eigą.⁹⁵ Dėl šios priežasties liudytojas gali būti netikras tuo, ką matė ar girdėjo, arba gali abejoti, ar buvo padaryta nusikalstama veika⁹⁶ ir todėl nepranešti teisėsaugos institucijoms apie žinomai padarytą nusikalstamą veiką.

Kitas veiksnys, dėl kurio liudytojas gali nepranešti teisėsaugos institucijoms apie žinomai padarytą nusikalstamą veiką yra pasitikėjimas teisėsaugos institucijomis. Jeigu nepasitikima teisėsaugos institucijomis, jų darbas vertinamas blogai, tai liudytojas manys, jog neverta pranešti apie žinomai padarytą nusikalstamą veiką, nes ji vis tiek nebus iširta.⁹⁷

Apibendrinant galima teigti, jog liudytojas praneš teisėsaugos institucijoms apie jam žinomai padarytą nusikalstamą veiką, ar ne, priklauso nuo požiūrio ir pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis, padarytos nusikalstamos veikos atsiminimo ir teisingo kvalifikavimo, susiformavusio požiūrio į pranešimo svarbą (pavyzdžiui, manoma, jog kiti praneš arba neverta pranešti, nes vis tiek nieko negalima pakeisti).

---

⁹⁴ Ipsos MORI . *Experiences of the Criminal Justice System – Victims and Witnesses of Crime*. < <http://www.ipsos-mori.com/Assets/Docs/Archive/Polls/auditcommission.pdf>> [žiūrėta 2011-04-14]

⁹⁵ EBBINGHAUS, H. *Forgetting Curve: the Theory of Memory*. < <http://helpingpsychology.com/ebbinghaus-forgetting-curve>> [žiūrėta 2011-04-15]

⁹⁶ Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro informacinis leidinys, 2006 m. liepa, Nr.2. <www.nplc.lt/centrov/leid/NPLC-inf-leid2006-2.doc> [žiūrėta 2011-03-17]

⁹⁷ Criminal justice. Audit commission. *Victims and witnesses: Providing better support*. < <http://www.audit-commission.gov.uk/SiteCollectionDocuments/AuditCommissionReports/NationalStudies/VictimsWitnessesreport.pdf>> [žiūrėta 2011-04-15]

2. 4. Veiksniai, priklausantys nuo nusikalstamų veikų kaltininkų

Nusikalstamų veikų latentškumas priklauso ir nuo jas darančių asmenų, t. y. nusikalstamų veikų kaltininkų. Tai tam tikri kaltininko atliekami veiksmai, kuriais siekiama nuslėpti nuo teisėsaugos institucijų padarytą nusikalstamą veika.

Vienas iš tokių veiksmų, kuris įtakoja nusikalstamos veikos latentškumą yra tas, jog kaltininkas grasina panaudoti smurtą prieš nusikaltimo auką ar kitus asmenis, jeigu bus pranešta apie jo padarytą nusikalstamą veika teisėsaugos institucijoms.⁹⁸ 2000 m. Tarptautinio viktimologinio tyrimo Vilniaus mieste duomenimis, 16 proc. aukų, patyrusių seksualinę prievartą, nesikreipė į policiją dėl keršto baimės.⁹⁹ Vadinasi, kaltininkas savo veiksmais taip paveikia auką, kad ji nesikreipia į teisėsaugos institucijas dėl padarytos nusikalstamos veikos.

I. Česnaitytė išskiria dar du veiksnius, priklausančius nuo kaltininkų, kurie taip pat įtakoja nusikalstamos veikos latentškumą:

- a) pats kaltininkas nežino, kad jo daromi veiksmai yra vertinami kaip nusikalstama veika;
- b) prieš ir po nusikalstamos veikos padarymo atliekami įvairūs veiksmai, kad nusikalstamą veika būtų kuo sunkiau arba net neįmanoma atskleisti (apgalvojama nusikalstamos veikos padarymo vieta, laikas, būdas, paslepiami ar sunaikinami įkalčiai).¹⁰⁰

Taigi, nusikalstamos veikos latentškumą įtakoja ir kaltininko atliekami veiksmai: nusikalstama veika atliekama taip, kad ją būtų kuo sunkiau ar net neįmanoma atskleisti arba bauginama, grasinama panaudoti smurtą prieš auką ar kitus asmenis, jeigu jos kreipsis į teisėsaugos institucijas dėl padarytos nusikalstamos veikos. Taip pat nusikalstama veika gali tapti latentška, jeigu kaltininkas nežino, kad jo atliekami veiksmai yra nusikalstami.

Išanalizavus veiksnius, kurie gali lemti nusikalstamos veikos latentškumą, pastebėtina, kad daugiausiai veiksmų, nulemiančių veikos latentškumą, priklauso nuo

⁹⁸ Juvenile offenders and victims: 2006 national report. < <http://www.ojjdp.gov/ojstatbb/nr2006/downloads/chapter2.pdf> > [žiūrėta 2011-04-15]

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija. *Tarptautinis nusikaltimų aukų tyrimas Vilniuje (Lietuva) 2000. Baigiamoji ataskaita*. Vilnius: Teisės institutas, 2001, p. 40.

¹⁰⁰ Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro informacinis leidinys, 2006 m. liepa, Nr.2. <www.nplc.lt/centrov/leid/NPLC-inf-leid2006-2.doc> [žiūrėta 2011-03-17]

nusikalstamos veikos aukos, t. y. nuo jos apsisprendimo pranešti ar ne teisėsaugos institucijoms apie patirtą nusikalstamą veiką, o mažiausiai – nuo nusikalstamos veikos kaltininko.

3. LATENTINIO NUSIKALSTAMUMO TYRIMO GALIMYBĖS

„Oficialioji statistika neatspindi tikrojo nusikalstamumo, o tik parodo „aisbergo viršūnę“, tai yra statistikos registruojamą nusikalstamumą, o kiek ir kokių nusikalstamų veikų nuo mūsų nuslėpta, nežinome“¹⁰¹. Siekiant sužinoti kuo labiau tikrovę atitinkančią nusikalstamumo būklę¹⁰², reikia nustatyti ir latentinius nusikaltimus. Neįmanoma tiksliai apskaičiuoti šalies nusikalstamumo lygio¹⁰³, nes visada egzistuoja latentinė dalis, kuri niekam nėra tiksliai žinoma.

Latentiniam nusikalstamumui tirti naudojami įvairūs būdai. Nepaisant to, „latentinio nusikalstamumo mastus tenka nagrinėti hipotetiškai, t. y. stebint latentiško tendencijas, lyginant viktimizacijos lygio ir registruoto nusikalstamumo lygio kitimą, arba latentiško mastus įvertinti nagrinėjant atskirus rodiklius – pranešimo policijai apie nusikalstamą veiką lygį, policijai žinomų nusikalstamų veikų registravimo lygį ir pan.“¹⁰⁴.

Atliekant latentinio nusikalstamumo tyrimą dažniausiai taikoma apklausa (interviu), naudojant specialiai parengtą anketą. Siekiant gauti informacijos apie latentinį nusikalstamumą, respondentų prašoma atsakyti į klausimus¹⁰⁵:

1. Ar respondentas tam tikru laikotarpiu (arba kada nors) yra padaręs nusikalstamų veikų ir ar jos buvo išaiškintos (pranešimo apie save tyrimai, angl. – *self-report*)?
2. Ar respondentas tam tikru laikotarpiu yra tapęs nusikaltimo auka ir ar apie jį buvo pranešta policijai (viktimologiniai tyrimai, angl. – *victim survey*)?
3. Ar respondentui yra žinoma apie kitų asmenų padarytas nusikalstamas veikas? Tai tokie tyrimai, kurių metu siekiama sužinoti, ar respondentas žino arba turi informacijos apie kitų asmenų padarytas nusikalstamas veikas, arba apie asmenis, kurie nukentėjo nuo nusikalstamos veikos.

¹⁰¹ JUSTICKIS, V. *Kriminologija. I dalis*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001, p. 305.

¹⁰² Nusikalstamumo būklė – tai jo paplitimo rodiklis, kuris atspindi kiekybinę nusikalstamumo charakteristiką, išreiškiamą per tam tikrą laikotarpį tam tikroje teritorijoje užregistruotų nusikalstamų veikų ir juos padariusių asmenų skaičiais (DRAKŠIENĖ, A.; MICHAILOVIČ, I. *Kriminologijos žinynas*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 109).

¹⁰³ Nusikalstamumo lygis – per konkretų laikotarpį tam tikroje teritorijoje padarytų nusikalstamų veikų ir tos teritorijos gyventojų skaičiaus santykis (BABACHINAITĖ, G.; GALINAITYTĖ, J. *et al. Kriminologija*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2010, p. 128).

¹⁰⁴ SAKALAUSKAS, G.; DOBRYNINA, M.; JUSTICKAJA, S. *et al.* Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai. *Teisės instituto mokslo tyrimai, 7 tomas*. Vilnius: Eugrimas, 2011, p. 54.

¹⁰⁵ MICHAILOVIČ, I. *Viktimologijos raida ir perspektyvos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 39 – 42.

Informacijos apie latentinį nusikalstamumą, be minėtų tyrimų, galima gauti lyginant įvairius kaupiamus statistikos duomenis, t. y. atliekant tarpusavyje susijusių baudžiamosios statistikos duomenų lyginamąją analizę; lyginant baudžiamąją statistiką su administracinių ir drausminių pažeidimų statistikos duomenimis; nagrinėjant medicinos įstaigų duomenis, dėl medicininės pagalbos suteikimo sveikatos sutrikdymo atvejais, be žinios dingusių ieškomų žmonių atvejus ir kt.¹⁰⁶

3. 1. Pranešimo apie save tyrimai

Self-report tyrimai atliekami siekiant išsiaiškinti latentinių nusikalstamų veikų dažnumą ir struktūrą, remiantis prisipažinimais nusikaltimo padarymu.¹⁰⁷ Tokie tyrimai atliekami apklausiant įkalintus asmenis, nuteistus asmenis, taip pat asmenis, kurie padarė nusikalstamą veiką, tačiau nėra patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Tyrėjai siekia išsiaiškinti, kaip plačiai ir dažnai paplitęs delinkventinis¹⁰⁸ elgesys ir taip papildyti oficialiosios statistikos pateikiamus duomenis.¹⁰⁹

Pranešimo apie save tyrimo metodas pradėtas taikyti nuo 1940 metų JAV. Šio tyrimo metu buvo siekiama nustatyti nusikalstamumo paplitimo mastą ir pobūdį, o detalesnis tyrimas atliktas 1946 metais, kurio metu buvo siekiama išsiaiškinti studentų delinkventinį elgesį jų mokyklos laikais. Tyrimo rezultatai parodė, kad oficialioji statistika neparodo faktinio nusikalstamumo. Taip pat tyrimo metu nustatyta, kad daugiausiai moksleiviai ne patys inicijavo nusikalstamų veikų darymą, bet jie buvo įtraukiami į nusikalstamų veikų darymą.¹¹⁰

Lietuvoje taip pat vykdomi pranešimo apie save tyrimai, t. y. Lietuva įsitraukė į Tarptautinio jaunimo delinkventinio elgesio, nuostatų ir viktimizacijos (*International Self-*

---

¹⁰⁶ SAKALAUSKAS, G.; DOBRYNINA, M.; JUSTICKAJA, S. *et al.* Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai. *Teisės instituto mokslo tyrimai, 7 tomas*. Vilnius: Eugrimas, 2011, p. 52.

¹⁰⁷ MICHAILOVIČ, I. *Viktimologijos raida ir perspektyvos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 40.

¹⁰⁸ Delinkventinis elgesys – tai poelgiai, pažeidžiantys egzistuojančias elgesio normas, bet nesukeliantys rimto pavojaus ir nedarantys didelės žalos (Visuotinė lietuvių enciklopedija – Vilnius, 2003, p. 593.).

¹⁰⁹ JUSTICKAJA, S.; ŪSELĖ, L., KALPOKAS, V. 13-15 metų amžiaus moksleivių delinkventinis elgesys ir viktimizacija Lietuvoje. *Teisės problemos*, 2008, Nr. 4, p. 71 (klaidos ištaisymas („15-17 metų“ ištaisyta į „13-15 metų“): *Teisės problemos*, 2009, Nr. 1, p. 123).

¹¹⁰ *Statistics: Reporting systems and methods – unofficial crime statistics*. <<http://law.jrank.org/pages/2167/Statistics-Reporting-Systems-Methods-Unofficial-crime-statistics.html>> [žiūrėta 2011-03-26]

Report Delinquency Study (ISRD)) tyrimo antrąjį etapą.¹¹¹ Pirmasis etapas buvo 1990 m., tačiau Lietuva jame nedalyvavo. Antrojo etapo metu atlikto tyrimo duomenys parodė, jog „Lietuvos moksleivių tipinis pirmas nusikaltimas jų „delinkventinėje karjeroje“ – vagystė iš parduotuvės ar prekybos centro bei krepšio, rankinės ar piniginės vagystė“. Taip pat atlikto tyrimo rezultatai parodė, jog moksleiviai dažniau nukenčia nuo nusikalstamų veiku, negu patys jas daro. Tokie rezultatai įvardijami kaip „psichologinis apklausos ypatumas“, nes apklausos metu mokiniams lengviau yra prisipažinti, jog nukentėjo nuo nusikalstamos veikos, negu prisipažinti, jog padarė nusikalstamą veiką.¹¹²

Pranešimo apie save tyrimai gali būti atliekami dviem būdais: respondentui pateikiant anketą su klausimais, į kurią jis atsako raštu, arba atliekamas interviu, kurio metu yra kalbama su respondentu. Šie du būdai turi savo privalumų ir trūkumų. Interviu metu, respondentas gali jausti gėdą, nenorėti visko pasakoti, tačiau tiesiogiai bendraujant su respondentu, matant jo reakcijas, galima parinkti atitinkamus klausimus, juos paaiškinti, visą apklausą labiau pritaikyti prie respondento. Kai pranešimo apie save tyrimas atliekamas anketavimo būdu, respondentas gali drąsiau jaustis ir objektyviau žymėti atsakymus, tačiau visą anketą jis gali interpretuoti savaip, jam nepateikiami papildomi paaiškinimai.¹¹³

Pranešimo apie save tyrimo metu gauta informacija lyginama su oficialiąja statistika, tai yra atlikus lyginamąją apklausos ir oficialiosios nusikalstamumo statistikos analizę, nustatoma, ar padarytos nusikalstamos veikos buvo užregistruotos.¹¹⁴ Taip pat remiantis šiuo tyrimo metodu, galima sužinoti, kokios nusikalstamos veikos yra paplitusios tarp baudžiamosios atsakomybės subjektų.¹¹⁵

Pranešimo apie save tyrimo metodas dažniausiai naudojamas tada, kai siekiama iširti tas socialines grupes, kurių delinkventinis elgesys kitais metodais ar būdais nelabai gali būti

---

¹¹¹ SAKALAUSKAS, G.; DOBRYNINA, M.; JUSTICKAJA, S. *et al.* Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai. *Teisės instituto mokslo tyrimai*, 7 tomas. Vilnius: Eugrimas, 2011, p. 52.

¹¹² JUSTICKAJA, S.; ŪSELĖ, L., KALPOKAS, V. 13-15 metų amžiaus moksleivių delinkventinis elgesys ir viktimizacija Lietuvoje. *Teisės problemos*, 2008, Nr. 4, p. 105 (klaidos ištaisymas („15-17 metų“ ištaisyta į „13-15 metų“): *Teisės problemos*, 2009, Nr. 1, p. 123).

¹¹³ United nations office on Drugs and Crime (UNODC). *Screening, assessment, and treatment planning*. <http://www.unodc.org/ddt-training/treatment/VOLUME%20A/Volume%20A%20-%20Module%201/1.Leader's%20Guide/Presentation-VolA_M1.pdf> [žiūrėta 2011-03-24]

¹¹⁴ BABACHINAITĖ, G.; KIŠKIS, A.; RUDZKIS, T., USCILA, R. *Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos. Metodinis leidinys*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 12.

¹¹⁵ Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro informacinis leidinys, 2008 m. balandis, Nr.7. <www.nplc.lt/centrov/leid/NPLC-inf-leid2008-1-7.doc> [žiūrėta 2011-03-24]

ištirtas.¹¹⁶ Pastebėtina, kad pranešimo apie save tyrimai ypač dažnai naudojami tiriant jaunimo delinkventinį elgesį.

Tyrimo sėkmė labai priklauso nuo suformuluotų klausimų ir apklausos vykdymo. Pagal tai, kaip bus sudaryta anketa, kokie klausimai bus pateikiami, iš respondentų galima sužinoti nuo 40 iki 100 proc. apie jų padarytas nusikalstamas veikas.¹¹⁷ Šio tipo tyrimai dažniausiai atliekami siekiant išsiaiškinti nusikalstamumo priežastis, įtakojančius veiksnius, kiek rečiau – siekiant nustatyti faktinį nusikalstamumą.¹¹⁸

Pranešimo apie save tyrimai turi ir tam tikrų trūkumų. Pavyzdžiui, galima tokia situacija, kai vieną nusikalstamą veiką, nuo kurios nukentėjo vienas žmogus, padarė keli asmenys bendrininkaujant. Tokiu atveju, atliekant pranešimo apie save tyrimą, skirtingi asmenys, dalyvavę darant vieną nusikalstamą veiką, gali būti užregistruoti, kaip padarę atskiras nusikalstamas veikas. Todėl naudojant šį metodą, reikia labai atidžiai vertinti apklausiamuosius, sudaryti tinkamai klausimus, kad būtų galima kuo labiau atskleisti aprašytus atvejus ir taip išvengti padarytos nusikalstamos veikos dubliavimosi.¹¹⁹

M. Maguire (2002) teigia, jog respondentai, kurie dalyvauja pranešimo apie save tyrime, yra linkę skirtingai prisipažinti apie padarytą nusikalstamą veiką. Tai priklauso nuo to, ar respondentas anksčiau buvo padaręs kitą nusikalstamą veiką, ar ne. Jeigu asmuo jau ir anksčiau buvo susidūręs su teisėsaugos institucijomis dėl savo neteisėto elgesio, tai pagal *M. Maguire*, toks respondentas bus linkęs prisipažinti ir dėl rimtesnių bei daugiau savo padarytų nusikalstamų veikų, priešingai negu tas respondentas, kuris niekada anksčiau nebuvo padaręs nusikalstamos veikos.¹²⁰

K. S. Williams (1994) išskiria dar ir kitus pranešimo apie save tyrimo trūkumus:

- 1) pagrįstumas. Tai įvardijama kaip problema, nes nežinoma, ar respondentas sako tiesą, ar ne;

---

¹¹⁶ SAKALAUŠKAS, G.; DOBRYNINA, M.; JUSTICKAJA, S. *et al.* Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai. *Teisės instituto mokslo tyrimai, 7 tomas*. Vilnius: Eugrimas, 2011, p. 51.

¹¹⁷ MAGUIRE, M.; MORGAN, R.; REIN, R. *The Oxford handbook of Criminology. Third edition*. New York: Oxford university press, 2002, p. 364.

¹¹⁸ WILLIAMS, K. S. *Textbook on Criminology: 2nd edition*. Glasgow: Bell & Bain Limited, 1994, p. 67.

¹¹⁹ STEPHEN, J. *Criminology. Oxford: third edition*. New York: Oxford university Press, 2006, p. 72.

¹²⁰ *Cit. op.* 117, p. 364.

- 2) respondentų sugebėjimas vertinti/prisiminti savo veiksmus. Respondentai, kurie yra padarę nusikalstamą veiką, gali pamiršti, kad padarė nusikalstamą veiką, arba savo veiksmus netraktuoti kaip nusikalstamus;
- 3) tam tikri atrinkti žmonės nereprezentuoja visos visumos.¹²¹

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima teigti, jog naudojant vien tik pranešimo apie save tyrimo metodą, negalima įvertinti visos latentinės nusikalstamumo dalies, jis taikytinas kartu su kitais latentinio nusikalstamumo tyrimo metodais. Pastebėtina, kad pranešimo apie save tyrimo sėkmė priklauso nuo suformuluotų klausimų, sugebėjimo juos tinkamai perteikti ir apklausti respondentą. Pagrindinis šio metodo privalumas yra tai, kad galima iširti tas socialines grupes, kurių elgesio tyrimas kitais tyrimo metodais yra sudėtingas. Dažniausiai nurodomi šie pranešimo apie save tyrimo metodo trūkumai – apklausiami tik tam tikra dalis asmenų, kurie nereprezentuoja visos visumos, ir respondentų nesugebėjimas tinkamai vertinti savo veiksmų.

3. 2. Viktimologiniai tyrimai

„Tarptautiniuose teisės aktuose viktimologiniai tyrimai minimi kaip viena iš prioritetinių krypčių atliekant socialinės padėties diagnostiką“¹²². Jungtinės Tautos 2002 metais pateikė gaires dėl nusikaltimų prevencijos organizavimo, kuriose nurodo, jog visų lygių valdžia turi analizuoti nusikalstamumo problemas, priežastis, veiksnius ir padarinius.¹²³ Kitaip tariant, valdžia turi rūpintis, kad būtų atliekami viktimologiniai tyrimai, kurie galėtų prisidėti prie nusikalstamumo prevencijos.

Rekomendacijas atlikti viktimologinius tyrimus yra pateikusi ir Europos Taryba 1987 m. R (87) 19 „Dėl nusikaltimų prevencijos organizavimo“ (toliau – rekomendacija). Šioje rekomendacijoje patariama valstybėms narėms vietiniu ir regioniniu lygmeniu rinkti

---

¹²¹ WILLIAMS, K. S. *Textbook on Criminology: 2nd edition*. Glasgow: Bell & Bain Limited, 1994, p. 67.

¹²² USCILA, R. Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje: padėties vertinimas. *Jurisprudencija*. Vilnius, 2004, t. 59(51), p. 16 – 25.

¹²³ UN ECOSOC Resolution 2002/13. *Action to promote effective crime prevention*. <http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/resolution_2002-13.pdf> [žiūrėta 2011-03-25]

patikimus duomenis apie viktimizacijos procesus, didesnės rizikos asmenis ir kt.¹²⁴ 2001 metais Europos Taryba įkūrė Europos nusikaltimų prevencijos tinklą, kurio vienas iš uždavinių yra kaupti, analizuoti ir unifikuoti nusikalstamumo statistiką¹²⁵. Lietuva taip pat yra šio tinklo narė ir prisideda prie tinklo veiklos.

Atsižvelgdamos į Europos Tarybos pateiktas rekomendacijas atlikti viktimologinius tyrimus, valstybės narės dažniausiai tai numato ir savo šalies teisės aktuose. 2010 m. kovo 10 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2010-2012 metų įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“ yra numatyta 2011-2012 metais atlikti viktimologinius tyrimus ir viešai juos paskelbti. Planuojamų atlikti viktimologinių tyrimų esmė – nustatyti viktimizacijos mastą šalyje ir objektyviau vertinti tikrąjį nusikalstamumo lygį¹²⁶. Taip pat atlikti tyrimus yra numatyta ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010-12-17 įsakyme Nr. V-2334 „Dėl nacionalinės mokslo programos „Socialiniai iššūkiai nacionaliniam saugumui“ patvirtinimo“, t. y. 2011-2013 metais numatyta atlikti asmens ir visuomenės saugumui keliančio kriminogeninių procesų tyrimus (vienas iš jų – registruoto ir latentinio nusikalstamumo būklės Lietuvoje tyrimas).¹²⁷

Pirmas viktimologinis tyrimas atliktas 1960 metais JAV. Šio tyrimo metu buvo siekiama nustatyti latentinį nusikalstamumą, nusikalstamumo mastą bei tendencijas.¹²⁸ Lietuvoje pirmieji viktimologiniai tyrimai atlikti 1997 metais, pagal UNICRI parengtą metodiką. Šio tyrimo duomenimis net 55,1 proc. respondentų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, nesikreipė į policiją.¹²⁹

Atliekant viktimologinius tyrimus apklausiami fiziniai ir juridiniai asmenys, siekiant nustatyti, ar jie per atitinkamą laikotarpį ir apibrėžtoje teritorijoje nėra tapę nusikalstamų veikų aukomis, o jeigu tapo nusikalstamų veikų aukomis, tai siekiama išsiaiškinti, kiek kartu

---

¹²⁴ Council of Europe Committee of Ministers Recommendation no. r (87) 19 „of the Committee of Ministers to member states on the organization of crime prevention“. Adopted by the Committee of Ministers on 17 September 1987 at the 410th meeting of the Ministers' Deputies.

¹²⁵ Plačiau: *European Crime Prevention Network (EUCPN)*. < <http://www.eucpn.org/> >

¹²⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2010-2012 metų įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo. Valstybės žinios, 2010, Nr. 31 -1433.

¹²⁷ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl nacionalinės mokslo programos „Socialiniai iššūkiai nacionaliniam saugumui“ patvirtinimo. Valstybės žinios, 2010, Nr. 152-7764.

¹²⁸ ZEDNER, L. *Victims*. < <http://openlearn.open.ac.uk/file.php/2502/!via/oucontent/course/499/victims.pdf> > [žiūrėta 2011-03-26]

¹²⁹ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija. Teisės institutas. *Tarptautinis viktimologinis tyrimas Lietuvoje 1997 m. Baigiamoji ataskaita*. Vilnius: Teisės institutas, 1997, p. 78.

nukentėjo, nuo kokių nusikalstamų veikų, ar pranešė apie tai teisėsaugos institucijoms, ar buvo užregistruotos šios veikos, kokia ikiteisminio tyrimo baigtis ir kt.¹³⁰

Dar viena viktimologinių tyrimų kryptis – apklausa apie tai, ar asmens giminės, kaimynai, bendradarbiai tapo nusikaltimų (kitų teisės pažeidimų) aukomis, ar jie apie tai pranešė policijai arba kitoms institucijoms.¹³¹

G. Sakalauskas, S. Mališauskaitė-Simanaitienė (2011) nurodo šiuos viktimologinių tyrimų trūkumus:

- 1) viktimologiniai tyrimai apima ne visas nusikalstamumo dalis. Dažniausiai neapima tų nusikaltimų, kurių aukų negalima tiksliai nustatyti;
- 2) gaunamos informacijos objektyvumas labai priklauso nuo respondento subjektyvių atsakymų. Atsakymai gali būti labiau subjektyvūs, nes respondentas gali nenorėti visko pasakoti, gali būti taip, kad net ne viską atsimena. Taip pat priklauso ir nuo respondento noro atsakinėti į klausimus.¹³²

R. Uscila (2005) kaip viktimologinių tyrimų trūkumą nurodo tai, jog šie tyrimai pasižymi taikomų metodologijų įvairove, apimtimis, dažnai orientuojasi į skirtingas aukų kategorijas, grupes.¹³³ Todėl būna sunku palyginti atliktų skirtingų tyrimų duomenis.

K. S. Williams (1994) nurodo dar daugiau viktimologinių tyrimų trūkumų, tarp jų – respondentas gali užmiršti apie nusikaltimą; neatsiminti, kada tiksliai buvo padarytas nusikaltimas; nenorėti atskleisti patirto nusikaltimo (pavyzdžiui, seksualinio priekabiavimo atvejo); gali nesuprasti arba klaidingai interpretuoti klausimą, todėl pateikti klaidingą atsakymą į jį.¹³⁴ Remiantis K. S. Williams išskirtais viktimologinių tyrimų trūkumais, galima teigti, jog viktimologinių tyrimų tikslumas labai priklauso nuo respondento.

I. Michailovič (2007) nurodo, jog viktimologiniai tyrimai apima ne kaltininkus, o nusikaltimų aukas, todėl esant tokiam atvejui, kai nuo vieno nusikaltimo nukentėjo trys

---

¹³⁰ BABACHINAITĖ, G.; KIŠKIS, A.; RUDZKIS, T.; USCILA, R. *Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos. Metodinis leidinys*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 12 – 15.

¹³¹ Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro informacinis leidinys, 2008 m. balandis, Nr.7. < www.nplc.lt/centrov/leid/NPLC-inf-leid2008-1-7.doc > [žiūrėta 2011-03-24]

¹³² SAKALAUSKAS, G.; DOBRYNINA, M.; JUSTICKAJA, S. *et al.* Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai. *Teisės instituto mokslo tyrimai, 7 tomas*. Vilnius: Eugrimas, 2011, p. 50 – 51.

¹³³ USCILA, R. *Viktimologijos pagrindai. Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje*. Vilnius: Mokslo aidai, 2005, p. 17.

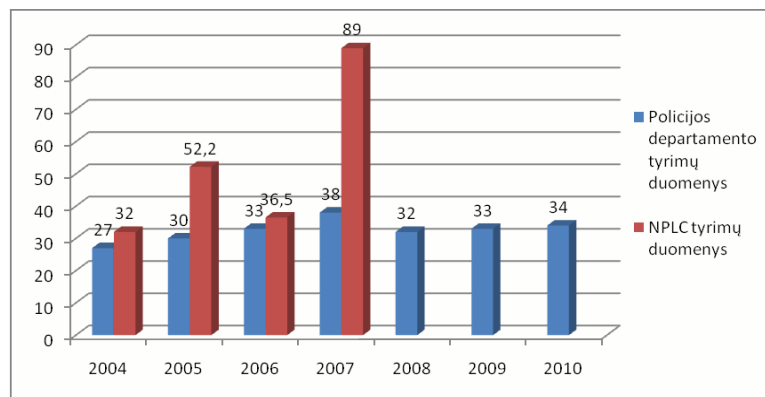
¹³⁴ WILLIAMS, K. S. *Textbook on Criminology: 2nd edition*. Glasgow: Bell & Bain Limited, 1994, p. 71-72.

žmonės, jie visi apie tai informuos tyrime ir bus įregistruotas ne vienas, o trys nusikaltimai.¹³⁵ Taigi, vien tik viktimologiniai tyrimai negali tiksliai nustatyti latentinės nusikalstamumo dalies, tačiau taikant kartu su kitais tyrimo metodais, gali padėti įvertinti latentinį nusikalstamumą.

Lietuvos Respublikos policijos departamentas kiekvienais metais užsako apklausą „Lietuvos gyventojų apklausa apie policiją“. Remiantis atliktų viktimologinių apklausų duomenimis, galima įvertinti latentinio nusikalstamumo dalį, nes apklausose respondentų yra klausama, ar jie nukentėjo nuo nusikalstamų veikų ir jeigu taip, tai ar pranešė apie tai policijai. Remiantis Policijos departamento atliktų tyrimų duomenimis¹³⁶, policijai lieka nežinoma vidutiniškai 32 proc. nusikalstamų veikų kiekvienais metais, nes apie jas nepranešama.

Lietuvoje viktimologinius tyrimus atlieka ir NPLC (2005 m., 2006 m., 2007 m., 2008 m.) – „Lietuvos gyventojų faktinė nusikalstamų veikų patirtis“. NPLC atliktų viktimologinių tyrimų duomenimis 2004 metais¹³⁷ nuo nusikalstamų veikų nukentėjo, tačiau nesikreipė į policiją apie 32 proc. nukentėjusių; 2005 metais – 52,2 proc.; 2006 metais – 36,5 proc.; 2007 metais – 89 proc.¹³⁸ (žr. 3 pav.).

3 pav. Nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų respondentų dalis (pagal Policijos departamento ir NPLC atliekamų tyrimų duomenis), kurie apie įvykį nepranešė policijai, proc.

¹³⁵ MICHAILOVIČ, I. *Viktimologijos raida ir perspektyvos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 44.

¹³⁶ Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. *Lietuvos gyventojų apklausa apie policiją, atliktos policijos departamento užsakymu*. < <http://www.policija.lt/index.php?id=91> > [žiūrėta 2011-03-27]

¹³⁷ Viktimologinis tyrimas atliktas 2005 metais, tačiau gyventojų klausama apie nusikalstamų veikų patirtį per 2004 metus.

¹³⁸ Tyrimo rezultatai pateikti NPLC interneto svetainėje < <http://www.nplc.lt/lit/tyr/tyrimai.aspx> > [žiūrėta 2011-03-28]

Pagal 3 paveikslo duomenis, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų asmenų, kurie nesikreipė į policiją skaičius NPLC duomenys skiriasi nuo Policijos departamento užsakomų viktimologinių tyrimų duomenų. Šis skirtumas gali būti paaiškintas tuo, jog skiriasi Policijos departamento užsakomų ir NPLC atliekamų viktimologinių tyrimų metodikos, t. y. Policijos departamento užsakomuose tyrimuose apklausiami asmenys nuo 18 metų, o NPLC – nuo 15 metų; 15 – 17 metų amžiaus grupė Lietuvos visuomenėje sudaro maždaug 4,5 proc. ir pasižymi didesne viktimizacijos patirtimi.¹³⁹

Pagal NPLC atlikto tyrimo duomenis daugiausiai asmenys nesikreipė į policiją dėl patirtos nusikalstamos veikos (89 proc.) 2007 metais. Toks didelis skirtumas nuo ankstesnių metų yra todėl, kad atliekant tyrimą 2008 metais (tiriama respondentų nusikalstamų veikų patirtis per 2007 metus) buvo pakeista tyrimo metodika, t. y. klausama respondentų ne bendrai dėl visų nusikalstamų veikų, o išskiriant atskiras nusikalstamas veikas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą. Taip pat pažymėtina ir tai, kad ankstesnių metų NPLC viktimologinių tyrimų klausimuose nusikalstamų veikų sąrašas buvo trumpesnis.¹⁴⁰

Viktimologinių tyrimų duomenis patvirtina ir 2008 metais atliktos Vilniaus universiteto Teisės fakulteto ir Filosofijos fakulteto studentų apklausos duomenys, t. y. ne visi asmenys, nukentėję nuo nusikalstamos veikos, kreipiasi į policiją. Į policiją nesikreipė 58,9 proc. apklaustų studentų, o nesikreipiama dažniausiai (38,5 proc. respondentų) dėl to, jog manoma, kad policija nieko negalės padaryti.¹⁴¹

G. Babachinaitė, G. Jurgelaitienė ir kt. monografijoje „Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prognozė iki 2015 m.“ (2008) įvertino, jog „gyventojų kreipimosi į valstybės institucijas aktyvumo pokyčių poveikis nusikalstamumui yra, tačiau jis nėra itin stiprus. Nors didėjimas ir nedaro didesnio poveikio šios dienos nusikalstamumui, tačiau padaro didelį poveikį ilgalaikiai jo raidos perspektyvai“.¹⁴²

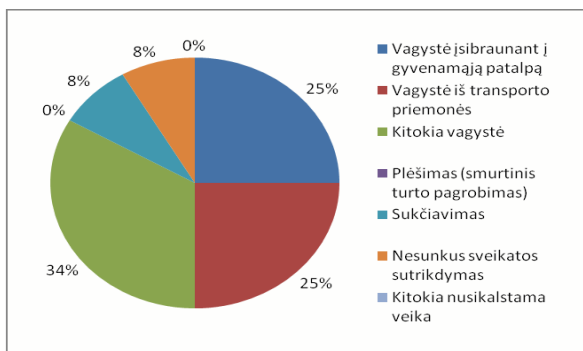
¹³⁹ SAKALAUSKAS, G.; DOBRYNINA, M.; JUSTICKAJA, S. *et al.* Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai. *Teisės instituto mokslo tyrimai, 7 tomas*. Vilnius: Eugrimas, 2011, p. 57.

¹⁴⁰ KIŠKIS, A. Nusikalstamumas Lietuvoje: ko neparodo oficialioji statistika? *Jurisprudencija*. Vilnius, 2008, t. 11(113), p. 116.

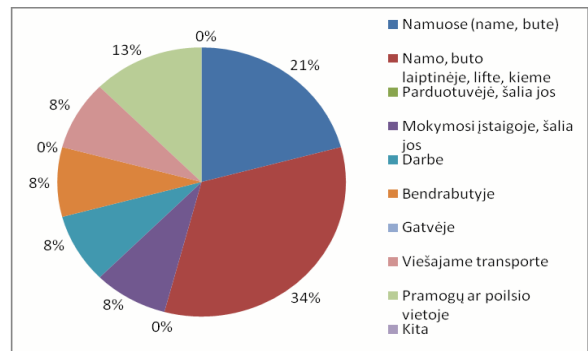
¹⁴¹ MICHAILOVIČ, I. Kriminalinės viktimizacijos tyrimų aktualijos. *Teisė*. Vilnius, 2009, Nr. 70.

¹⁴² BABACHINAITĖ, G.; JURGELAITIENĖ, G. *et al.* *Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prognozė iki 2015 m. Monografija*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2008, p. 264.

Autorės atlikto viktimologinio tyrimo rezultatai taip pat panašūs į kitų viktimologinių tyrimų rezultatus: apklausti studentai į policiją nesikreipė dėl 12 (57 proc.) patirtų nusikalstamų veikų. Apibendrinus atlikto viktimologinio tyrimo rezultatus, galima teigti, jog studentai daugiausiai nukentčia nuo vagysčių (19 apklaustų studentų (90,5 proc.) nukentėjo nuo vagysčių). 6 studentai (31,6 proc.) nurodė, jog patyrė kitokią nei įsibraunant į patalpą ar iš transporto priemonės vagystę, (iš kiemo pavogtas dviratis, įrankiai ar kiti daiktai). Nuo nusikalstamų veikų studentai daugiausiai nukentčia tokiose vietose, kur jie dažniausiai lankosi ir būna (namo, buto laiptinėje, lifte arba kieme). Detalesni tyrimo rezultatai pateikti 4 ir 5 paveiksluose.

4 pav. Patirtos nusikalstamos veikos, proc.

5 pav. Įvykio vieta

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, galima teigti, jog viktimologiniai tyrimai yra svarbus šalies nusikalstamumo tyrimo metodas. Šio tyrimo metodo svarba numatyta ir teisės aktuose, kuriuose nurodoma, jog būtina rinkti, kaupti ir sisteminti duomenis apie viktimizacijos procesus, nes tai padeda įvertinti latentinę nusikalstamumo dalį, prisideda prie nusikalstamumo prevencijos. Pastebėtina, kad vien tik viktimologiniai tyrimai, taip pat kaip ir vien tik pranešimo apie save tyrimai, negali visiškai atskleisti latentinio nusikalstamumo, tačiau naudojant kartu su kitais tyrimo metodais, gali padėti įvertinti latentinį nusikalstamumą.

3. 3. Kiti latentinio nusikalstamumo tyrimo būdai

Kuo daugiau naudojama latentinio nusikalstamumo tyrimo būdų, tuo tiksliau galima įvertinti latentinį nusikalstamumą ir taip papildyti oficialiąją nusikalstamumo statistiką.¹⁴³ Dirbtinio latentiško mastus gali padėti įvertinti policijos veiklos auditas, gyventojų skundai, pareiškimai ir laiškai teisėsaugos institucijoms, taip pat dokumentų analizė.¹⁴⁴

T. Rudzkis (2008) siūlo latentinę nusikalstamumo dalį tirti taikant matematinį modelį, kuris padeda įvertinti ataskaitiniu laikotarpiu padarytas, bet dar neregistruotas nusikalstamas veikas. Šis metodas gali būti naudojamas esant gana stabiliam nusikalstamumui ir vėluojamų registruoti nusikalstamų veikų daliai. Stebint ankstesniais ataskaitiniais laikotarpiais padarytų nusikalstamų veikų registraciją ir darant prielaidą, kad vėlesniais ataskaitiniais laikotarpiais padarytų nusikalstamų veikų registravimas irgi vėluos panašiomis proporcijomis, matematinis modelis padeda įvertinti vidutinę vėluojamų registruoti nusikalstamų veikų dalį. Matematinis latentinio nusikalstamumo įvertinimo metodas geras tuo, kad daug nekainuoja, tačiau pasikeitus nusikalstamumo registravimui poveikį darantiems veiksniais, šis metodas netinka, nes reikia iš naujo įvertinti visas aplinkybes, apskaičiuoti vėlavimų registruoti proporcijas.¹⁴⁵

Teisės instituto mokslininkai (2011) pateikia dar papildomai kelis tyrimo metodus, kurie gali padėti įvertinti tam tikrų rūšių nusikalstamų veikų latentinę dalį:

- 1) atliekant tarpusavyje susijusių baudžiamosios statistikos duomenų lyginamąją analizę;
- 2) lyginant baudžiamąją statistiką su administracinių ir drausminių pažeidimų statistikos duomenimis;
- 3) nagrinėjant medicinos įstaigų duomenis dėl medicininės pagalbos suteikimo sveikatos sutrikdymo atvejais, be žinios dingusių ieškomų žmonių atvejus.¹⁴⁶

---

¹⁴³ BREWE. *The Multimethod Approach and Its Promise*. <http://www.sagepub.com/upm-data/6050_Chapter_1_Brewer_1_Proof.pdf> [žiūrėta 2011-04-15]

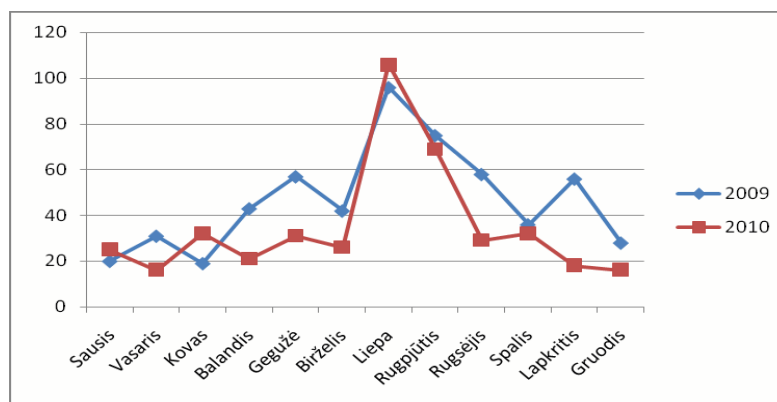
¹⁴⁴ SAKALAUSKAS, G.; DOBRYNINA, M.; JUSTICKAJA, S. *et al.* Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai. *Teisės instituto mokslo tyrimai*, 7 tomas. Vilnius: Eugrimas, 2011, p. 52.

¹⁴⁵ RUDZKIS, T. Latentinės nusikalstamumo dalies prognozavimo klausimu. *Jurisprudencija*. Vilnius, 2008, t. 4(106), p. 88-91.

¹⁴⁶ *Cit. op.* 144, p. 52.

1. Naudojant *tarpusavyje susijusių baudžiamosios statistikos duomenų lyginamosios analizės* metodą, analizuojami statistikos duomenys, ieškoma neatitikimų. Vienas iš neatitikimo atvejų yra tada, kai nusikalstamų veikų užregistruojama vis mažiau, tačiau tuo pačiu metu vis daugiau užregistruojama mažo latentškumo nusikalstamų veikų. Esant tokiai situacijai, gali kilti įtarimas, jog siekiant sudaryti geresnę teisėsaugos institucijų darbo ar šalies nusikalstamumo regimybę, tyčia vengiama registruoti nusikalstamas veikas, taip iškreipiant statistikos duomenis, vis daugiau nusikalstamų veikų padarant latentiškomis.¹⁴⁷

Kitas būdas, kai lyginant tarpusavyje susijusius baudžiamosios statistikos duomenis galima identifikuoti neatitikimus nusikalstamumo dėsningumas naudojamas tada, kai vienos apskrities ar savivaldybės nusikalstamumo rodikliai sparčiai prastėja, t. y. užregistruojama vis daugiau nusikalstamų veikų, o tuo pačiu metu, visoje Lietuvoje užregistruojama vis mažiau nusikalstamų veikų – nusikalstamumo rodikliai vis gerėja. Vertinant tokį atvejį, reikia atsižvelgti ir į miesto, savivaldybės, apskrities ar tam tikro regiono specifiką, nes, pavyzdžiui, kurortiniuose miestuose nusikalstamumas vasaros metu žymiai padidėja, o kitais metų laikais jis sumažėja. Taip yra todėl, kad sezono metu į kurortinius miestus atvažiuoja daugiau žmonių iš kitų miestų, visi žmonės yra labiau atsipalaidavę, todėl ir nusikalstamumui sąlygos yra geresnės. Pavyzdžiui, liepos ir rugpjūčio mėnesiais Palangos mieste užregistruojama žymiai daugiau nusikalstamų veikų, negu kitais mėnesiais (žr. 6 pav.).

6 pav. Palangos mieste užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius kiekvieną 2009 ir 2010 metų mėnesį¹⁴⁸

¹⁴⁷ BABACHINAITĖ, G.; KIŠKIS, A.; RUDZKIS, T., USCILA, R. *Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos. Metodinis leidinys*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2009.

¹⁴⁸ Vidaus reikalų ministerija: Informatikos ir ryšių departamentas. *Statistiniai duomenys*. <<http://www.policija.lt/palangosmpk/>> [žiūrėta 2011-03-28]

Liepos ir rugpjūčio mėnesiais Palangos mieste daugiausiai užregistruojama vagysčių¹⁴⁹. Kadangi liepos ir rugpjūčio mėnesiais užregistruojama daugiau aukšto latentiško nusikalstamų veikų, tai galima daryti išvadą, jog ir latentinis nusikalstamumas tais mėnesiais padidėja.

2. *Baudžiamosios statistikos duomenis naudinga lyginti su administracinių ir drausminių pažeidimų duomenimis*, nes „egzistuojanti teisinė sistema sudaro prielaidas tam tikrus teisės pažeidimus įvertinti iš skirtingų teisės šakų pozicijų“ (pavyzdžiui, viešosios tvarkos pažeidimus, kontrabandą, smulkias vagystes, turto sunaikinimą ar sugadinimą ir pan.)¹⁵⁰.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – BK) ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (toliau – ATPK) numato atsakomybę už viešosios tvarkos pažeidimą. Pagal BK 284 straipsnį baudžiamoji atsakomybė atsiranda tada, kai asmuo pažeidžia viešąją tvarką savo išūliu elgesiu, grasinimais, patyčiomis ir kt. arba demonstruoja nepagarbą aplinkiniams ar aplinkai, necenzūriniais žodžiais ar nepadoriu elgesiu trikdo visuomenės rimtį ar tvarką¹⁵¹. Pagal ATPK 183 straipsnį administracinė atsakomybė atsiranda tada, kai asmuo šauksmais, švilpimu, garsiu dainavimu arba grodamas muzikos instrumentais trikdo viešąją rimtį¹⁵². Esant tokiai situacijai, kai teisės pažeidimas gali būti vertinamas iš skirtingų teisės šakų pozicijų, o teisėsaugos institucijų pareigūnams neturint skirtingos veikų kvalifikavimo praktikos, baudžiamasis nusižengimas gali būti priskirtas prie administracinių teisės pažeidimų.¹⁵³

3. Vienas iš būdų, *lyginti tarpusavyje užregistruotų nusikalstamų veikų skaičių su kitų įstaigų turimais nusikalstamumo duomenimis*, yra policijos įstaigų turimus duomenis, apie užregistruotas nusikalstamas veikas, lyginti su sveikatos priežiūros įstaigų duomenimis apie sveikatos sutrikdymus. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakyme

---

¹⁴⁹ Palangos miesto policijos komisariato duomenimis 2009 metų liepos mėnesį užregistruota 106 nusikalstamos veikos, iš jų – 70 vagysčių (tai sudaro 66 proc. visų 2009 m. liepos mėnesio nusikalstamų veikų); rugpjūčio mėnesį užregistruota 69 nusikalstamos veikos, iš jų – 50 vagysčių (72 proc.); 2010 metų liepos mėnesį užregistruota 96 nusikalstamos veikos, iš jų – 72 vagystės (75 proc.); rugpjūčio mėnesį užregistruota 75 nusikalstamos veikos, iš jų – 89 vagystės (79 proc.).

¹⁵⁰ BABACHINAITĖ, G.; KIŠKIS, A.; RUDZKIS, T., USCILA, R. *Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos. Metodinis leidinys*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 13.

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2010, nr. 145-7439.

¹⁵² Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Valstybės žinios, 2010, Nr. 148-7569

¹⁵³ *Cit. op.* 150, p. 13.

„Dėl informacijos apie asmenis su kūno sužalojimais, kurie gali būti susiję su nusikaltimu, teikimo“ nurodyta, jog sveikatos priežiūros įstaiga turi informuoti teritorinę policijos įstaigą, jeigu į sveikatos priežiūros įstaigą kreipiasi arba pristatomas asmuo, kurio gyvybei kelia pavojų padaryti kūno sužalojimai (padarytos durtinės, pjautinės, šautinės ar dėl sprogimo atsiradusios žaizdos, kiti kūno sužalojimai), kurie gali būti susiję su nusikaltimu.¹⁵⁴ Šis įsakymas priimtas dėl to, jog sveikatos priežiūros institucijos neinformuoja policijos apie tokius asmenis arba informuoja per vėlavimą, t. y. asmuo jau būna išvykęs iš sveikatos priežiūros įstaigos arba miręs. Dėl šios priežasties, tokios padarytos nusikalstamos veikos dažniausiai taip ir lieka latentinėmis. Siekiant įvertinti tokių nusikalstamų veikų latentškumą, reikia analizuoti sveikatos įstaigų informaciją apie pristatytus tokio tipo asmenis ir gautą informaciją lyginti su policijos turimais duomenimis, apie užregistruotas nusikalstamas veikas. Atlikus analizę galima įvertinti, kiek nusikalstamų veikų tampa latentinėmis dėl sveikatos priežiūros institucijų kaltės (laiku neinformuojant policijos).¹⁵⁵

Hagan F. E. (2011) nurodo dar vieną latentinio nusikalstamumo tyrimo būdą, t. y. *eksperimentą*. Tai toks nusikalstamų veikų tyrimo metodas, kurio metu tyrimo vykdytojas dalyvauja nusikalstamos veikos atlikime, o vėliau atlieka gautų duomenų analizę, t. y. analizuoja apie kelias iš eksperimento metu padarytų nusikalstamų veikų buvo pranešta teisėsaugos institucijoms, kiek iš jų liko latentinėmis nusikalstamomis veikomis.¹⁵⁶

Kitas eksperimento atlikimo būdas – paslėptų kamerų naudojimas, pavyzdžiui, parduotuvėje įtaisoma slapta kamera, imituojama vagystė ir stebima, keli asmenys, ką nors pavogę iš parduotuvės, yra išaiškinami ir sulaikomi. Šio tyrimo metodo privalumas yra tas, kad galima nustatyti priežastis, dėl kurių nusikalstamos veikos tampa latentinėmis, ir, remiantis tuo, pateikti rekomendacijas teisėsaugos institucijoms dėl nusikalstamų veikų atskleidimo. Nepaisant to, šis metodas turi ir trūkumų: įvertinama tik tam tikros rūšies nusikalstamų veikų nedidelė dalis, nes eksperimento metu dažniausiai tiriamos tos

---

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2002 m. sausio 28 d. Įsakymas Nr. 55/42/16 Dėl informacijos apie asmenis su kūno sužalojimais, kurie gali būti susiję su nusikaltimu, teikimo. Valstybės žinios, 2002, Nr. 12-428.

¹⁵⁵ BABACHINAITĖ, G.; KIŠKIS, A.; RUDZKIS, T., USCILA, R. *Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos. Metodinis leidinys*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2009.

¹⁵⁶ HAGAN, F. E. *Introduction to criminology: theories, methods, and criminal behaviour. 7 edition*. Unated States of America: SAGE Publications Inc, 2011, p. 34-37.

nusikalstamos veikos, kuriomis padaroma nedidelė žala.¹⁵⁷ Tyrimai Vakarų Europos valstybėse ir JAV parodė, kad tik vienu iš keturiasdešimties atvejų „vagus“ buvo sulaikytas.¹⁵⁸

Kriminologai nurodo ir kitą latentinio nusikalstamumo tyrimo metodą – *stebėjimą*.¹⁵⁹ Taikant šį metodą, stebėtojas pats nedalyvauja, bet stebi kitų elgesį. Stebėjimo metodas dažniausiai naudojamas tiriant nusikaltėlius, kalinius, prokurorus, policijos pareigūnus. Stebint prokurorų, policijos pareigūnų darbą, analizuojama, kiek nusikalstamų veikų užregistruojama, o kiek iš jų lieka latentiškomis.¹⁶⁰ Lenkijoje buvo atliktas kišenvagysčių stebėjimas, kurio rezultatai parodė, jog policijoje registruotų ir realiai padarytų veikų santykis yra 1:200.¹⁶¹

I. Marsh ir *M. Keating* (2006) pateikia kitą latentinio nusikalstamumo tyrimo metodą – *atvejo analizę*. Taikant šį metodą, analizuojama žmogaus/įmonės nusikalstamumo patirtis, t. y. atliekamos apklausos, analizuojama biografija, laiškai, pranešimai spaudoje ir kita su asmeniu/įmone susijusi informacija. *I. Marsh* ir *M. Keating* pabrėžia, jog naudojant vien tik šį metodą, neįmanoma atskleisti latentinio nusikalstamumo, tačiau šis metodas gali prisidėti prie latentinio nusikalstamumo tyrinėjimų.¹⁶²

M. S. Davis (2002) nurodo dar viena latentinio nusikalstamumo tyrimo galimybę – „*neįkirus*“ *matavimas* (angl. – *unobtrusive measures*). Šis metodas vadinamas neįkirusiu matavimu, nes jo metu neatliekamos apklausos, nebendruojama su žmonėmis, kurie gali suteikti informacijos apie nusikalstamumą. Taikant šį metodą, atliekama archyvinių duomenų analizė, pavyzdžiui, analizuojami laikraščiai, kuriuose pateikiama informacija apie nusikalstamumą, o vėliau gauti duomenys lyginami su oficialiąja statistika. Šio metodo

---

¹⁵⁷ HAGAN, F. E. *Introduction to criminology: theories, methods, and criminal behaviour. 7 edition.* Unated States of America: SAGE Publications Inc, 2011, p. 34-37.

¹⁵⁸ BABACHINAITĖ, G.; KIŠKIS, A.; RUDZKIS, T.; USCILA, R. *Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos. Metodinis leidinys.* Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 15.

¹⁵⁹ *Statistics: Reporting systems and methods – unofficial crime statistics.* <<http://law.jrank.org/pages/2167/Statistics-Reporting-Systems-Methods-Unofficial-crime-statistics.html>> [žiūrėta 2011-03-26]

¹⁶⁰ *Counting Crime and Measuring Criminal Behavior.* <<http://psy2.ucsd.edu/~hflowe/MeasuringCrime.ppt>> [žiūrėta 2011-04-15]

¹⁶¹ *Cit. op.* 158, p. 12-15.

¹⁶² MARSH, I.; KEATING, M. *Sociology: Making sense of society. Third edition.* England: Person Education Limited, 2006, p. 125-127.

privalumas yra tas, kad tyrinėtojas nedaro įtakos duomenims, t. y. išlieka nešališkas analizuodamas turimus duomenis.¹⁶³

G. Babachinaitė, A. Kiškis, T. Rudzkis ir R. Uscila (2009) dar papildomai išskiria šiuos latentinio nusikalstamumo tyrimo metodus¹⁶⁴:

- 1) *teisėsaugos institucijų pareigūnų, priimančių sprendimus, susijusius su nusikalstamų veikų registravimu (išregistravimu) ekspertinė apklausa.* Ši apklausa padeda nustatyti tam tikras nusikalstamų veikų neužregistravimo priežastis, dažniausiai daromas klaidas, nes būtent teisėsaugos institucijų pareigūnai, kurie priima sprendimus, susijusius su nusikalstamų veikų registravimu, geriausiai žino nusikalstamų veikų registravimo situaciją. Taip pat ekspertinės apklausos metu galima išsiaiškinti nusikalstamų veikų neregistravimo būdus ir paplitimo mastą;
- 2) *vaiko teisių apsaugos tarnybos, socialinių darbuotojų, pedagogų ir psichologų kaupiamų duomenų analizė ir šių asmenų ekspertinė apklausa.* Nukentėję vaikai dažnai kreipiasi į vaikų teisių apsaugos tarnybas, mokyklų, globos įstaigų socialinius darbuotojus, pedagogus, o minėtos institucijos (pavyzdžiui, vaikų teisių apsaugos tarnyba) teikia metines ataskaitas su statistiniais duomenimis, kuriuos galima panaudoti vertinant latentinį nusikalstamumą;
- 3) *įmonių, įstaigų, organizacijų auditas, buhalterijos, kitų dokumentų tyrimas, siekiant atskleisti padarytas nusikalstamas veikas.* „Naudojant šį metodą, dažniausiai analizuojamos finansinės ataskaitos, siekiant nustatyti padarytas, bet paslėptas nusikalstamas veikas“¹⁶⁵.

Išanalizavus latentinio nusikalstamumo tyrimo galimybes, galima daryti išvadą, jog tyrimo metodų įvairovė leidžia latentinį nusikalstamumą nagrinėti įvairiais aspektais. Latentinis nusikalstamumas analizuojamas iš aukos pozicijos naudojant viktimologinius, atvejo analizės tyrimus; iš kaltininko pozicijos – pranešimo apie save, eksperimento, stebėjimo tyrimus; iš teisėsaugos institucijų pozicijos – naudojant ekspertines apklausas. Taip

---

¹⁶³ DAVIS, M. S. *The Concise Dictionary of Crime and Justice*. Unites States of America: SAGE Publications, Inc, 2002, p. 268.

¹⁶⁴ BABACHINAITĖ, G.; KIŠKIS, A.; RUDZKIS, T.; USCILA, R. *Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos. Metodinis leidinys*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 12-15.

¹⁶⁵ *On the methods of measuring the latent crime.* <http://vqyq.net/59581-K_voprosu_o_metodah_izmereniya_latentnoiy_prestupnosti.html> [žiūrėta 2011-04-15]

pat latentinis nusikalstamumas tyrinėjamas naudojant įvairių įstaigų (medicinos įstaigų, vaiko teisių apsaugos tarnybų ir kt.) ir statistikos (baudžiamosios, administracinių ir drausminių pažeidimų) duomenis.

Nepaisant tyrimo metodų įvairovės, reikia turėti omenyje, kad „duomenys apie nusikalstamas veikas, gaunami naudojant latentinio nusikalstamumo įvertinimo būdus, nėra alternatyvūs kriminalinės statistikos duomenims, jie juos papildo, todėl reikėtų nusikalstamumą tirti įvairiais metodais“¹⁶⁶ ir dėl šios priežasties latentinį nusikalstamumą vertinti naudojant kuo daugiau tyrimo metodų.

---

¹⁶⁶ DRAKŠIENĖ, A.; MICHAILOVIČ, I. *Kriminologijos žinynas*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 92.

IŠVADOS

1. Oficialioji statistika neparodo tikrojo šalies nusikalstamumo, nes visada yra tokių nusikalstamų veikų, kurios nepatenka į kriminalinę statistiką. Visą nusikalstamumą galima suskirstyti į registruotą ir neregistruotą – latentinį. Remiantis darbe išnagrinėta kriminologine literatūra, galima teigti, kad latentinis nusikalstamumas – tai faktiškai padarytų, bet teisėsaugos institucijoms realiai ar tariamai nežinomų ir neužregistruotų nusikalstamų veikų visuma.
2. Remiantis įvairių tyrimų duomenimis, dažniausiai nusikalstamos veikos tampa latentinėmis dėl gyventojų nepasitikėjimo teisėsaugos institucijomis ir padarytos nusikalstamos veikos vertinimo kaip smulkia, nereikšminga. Dažniausiai dėl patirtos nusikalstamos veikos nesikreipiama į teisėsaugos institucijas, nes manoma, kad jos niekuo negalės padėti.
3. Latentinis nusikalstamumas yra kelis ar net keliolika kartų didesnis negu oficialios statistikos pateikiamas nusikalstamumas. Registruoto ir latentinio nusikalstamumo santykis yra kintantis dydis, priklausantis nuo pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis, daromų nusikalstamų veikų masto ir pobūdžio, teisėsaugos institucijų darbo ir kt.
4. Nusikalstamos veikos galima suskirstyti į grupes pagal latentškumo laipsnį ir pagal priežastis, kodėl jos lieka latentinėmis. Pagal latentškumo laipsnį nusikalstamos veikos skirstomos į labiau latentškas, vidutiniškai latentškas ir mažiau latentškas. Pagal priežastis, kodėl nusikalstamos veikos lieka latentinėmis, jos skirstomos į natūralų, ribinį ir dirbtinį nusikalstamumą.
5. Nusikalstamos veikos latentškumą gali įtakoti nusikalstamos veikos auka, teisėsaugos institucijos, kaltininkas ir liudytojai. Daugiausiai veiksnių, lemiančių nusikalstamos veikos latentškumą, priklauso nuo nusikalstamos veikos aukos, nuo jos apsisprendimo pranešti ar ne teisėsaugos institucijoms apie patirtą nusikalstamą veiką. Atlikto Vilniaus universiteto studentų viktimologinio tyrimo duomenimis, apklausti studentai dėl patirtos nusikalstamos veikos dažniausiai nesikreipia į teisėsaugos institucijas dėl to, jog mano, kad nusikalstama veika yra smulki, nereikšminga, teisėsaugos institucijos nieko negalės padėti. Pasitikėjimas teisėsaugos institucijomis tarp apklaustų studentų yra labiau neigiamas, negu teigiamas.

6. Latentiniam nusikalstamumui tirti naudojami įvairūs metodai. Vienas iš jų, pranešimo apie save tyrimo metodas. Pranešimo apie save tyrimo sėkmė priklauso nuo suformuluotų klausimų, sugebėjimo juos tinkamai perteikti ir apklausti respondentą. Šio tyrimo metodo privalumas yra tai, kad jo pagalba galima iširti tas socialines grupes, kurių elgesio tyrimas kitais tyrimo metodais yra sudėtingas, o trūkumas – apklausiami tik tam tikra dalis asmenų, kurie nereprezentuoja visos visumos.
7. Kitas latentinio nusikalstamumo tyrimo metodas yra viktimologiniai tyrimai. Šio tyrimo svarba numatyta ir Europos Tarybos rekomendacijoje „Dėl nusikaltimų prevencijos organizavimo“, kurioje patariama valstybėms narėms rinkti, kaupti ir sisteminti duomenis apie viktimizacijos procesus. Vien tik viktimologiniai tyrimai, taip pat kaip ir vien tik pranešimo apie save tyrimai, negali visiškai atskleisti latentinio nusikalstamumo, tačiau naudojant kartu su kitais tyrimo metodais, gali padėti įvertinti latentinį nusikalstamumą.
8. Latentinio nusikalstamumo tyrimo metodų įvairovė leidžia latentinį nusikalstamumą nagrinėti įvairiais aspektais: nusikalstamos veikos aukos, kaltininkų, liudytojų ar teisėsaugos institucijų pateikiamais duomenimis. Latentinis nusikalstamumas analizuojamas iš nusikalstamos veikos aukos pozicijos naudojant viktimologinius, atvejo analizės tyrimus; iš kaltininko pozicijos – pranešimo apie save, eksperimento, stebėjimo tyrimus; iš teisėsaugos institucijų pozicijos – naudojant ekspertines apklausas. Taip pat latentinis nusikalstamumas tyrinėjamas naudojant įvairių įstaigų (medicinos, vaiko teisių apsaugos tarnybų ir kt.) ir statistikos (baudžiamosios, administracinių ir drausminių pažeidimų) duomenis.

SANTRAUKA

Oficialiai pateikiama kriminalinė statistika neatspindi realaus nusikalstamumo, o tik tas nusikalstamas veikas, kurios yra žinomos teisėsaugos institucijoms, užregistruojamos. Norint imtis atitinkamų prevencijos ir kontrolės priemonių, efektyviai panaudoti išteklius nusikalstamumo mažinimui, būtina analizuoti ne tik oficialius duomenis, bet ir įvertinti latentinę nusikalstamumo dalį.

Šiame darbe analizuojamas latentinis nusikalstamumas ir jo tyrimo galimybės.

Magistro darbą sudaro trys skyriai. Pirmame skyriuje atlikta skirtingų autorių latentinio nusikalstamumo sampratos analizė, pateiktas registruoto ir latentinio nusikalstamumo neatitikimo santykis, apžvelgtos latentinio nusikalstamumo rūšys, išskiriant kiekvienos rūšies svarbiausius bruožus.

Antrame šio darbo skyriuje pateikti latentinį nusikalstamumą lemiantys veiksniai. Veiksniai suskirstyti į keturias grupes, pagal nusikalstamos veikos latentškumą lemiančius asmenis, t. y. išskirti latentškumo veiksniai priklausantys nuo aukos, kaltininko, liudytojo, teisėsaugos institucijų.

Trečiame skyriuje nurodyti latentinio nusikalstamumo įvertinimo būdai, pateikti latentinio nusikalstamumo įvertinimo būdų privalumai ir trūkumai. Pateikti atliktos viktimologinės studentų apklausos duomenys.

SUMMARY

Latent crime and its research opportunities

Officially presented crime statistics does not represent all criminality. It shows only criminal offenses that are known by law enforcement and are recorded. Additionally to analysis of unofficial data it is needed to assess latent crime to use resources effectively and take adequate preventive and control measures.

In this study it is analyzed latent crime and its research opportunities.

Work consists of three chapters:

First one includes analysis of understanding of latent crime by various writers. Estimated recorded and latent crime ratio. Reviewed latent crime types and indicated main characteristic details.

In the second chapter it is presented latent crime factors which are divided in to four branches according to individuals: victims, offenders, witnesses, law enforcement.

In the third chapter it is described assessment methods of latent crime and reviewed advantages and disadvantages of assessment methods. This chapter includes summarized results of victimological survey of students.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Istatymai ir kiti teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2010, nr. 145-7439.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2010, Nr. 157-7981.
3. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Valstybės žinios, 2010, Nr. 148-7569
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2010-2012 metų įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo. Valstybės žinios, 2010, Nr. 31 -1433.
5. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2002 m. sausio 28 d. įsakymas Nr. 55/42/16 Dėl informacijos apie asmenis su kūno sužalojimais, kurie gali būti susiję su nusikaltimu, teikimo. Valstybės žinios, 2002, Nr. 12-428.
6. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl nacionalinės mokslo programos „Socialiniai iššūkiai nacionaliniam saugumui“ patvirtinimo. Valstybės žinios, 2010, Nr. 152-7764.
7. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2007 m. rugsėjo 26 d. įsakymas Nr. 1V-335 Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. birželio 30 d. įsakymo Nr. 1V-246 „Dėl nusikalstamų veikų, jas padariusių asmenų bei nukentėjusių asmenų pagrindinių statistinių rodiklių formavimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo. Valstybės žinios, 2007, Nr. 103-4229.
8. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas dėl ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo. Valstybės žinios, 2010, Nr. 124-6363.
9. Council of Europe Committee of Ministers Recommendation no. r (87) 19 „of the Committee of Ministers to member states on the organization of crime prevention“. Adopted by the Committee of Ministers on 17 September 1987 at the 410th meeting of the Ministers' Deputies.

10. European Communities (2004). *A review of costs and benefits analysis in crime prevention in the EU member states*. < www.eucpn.org/docs/review_costs_benefits_crime_prevention_en.pdf > [žiūrėta 2011-03-25]

Specialioji literatūra

1. АЛИМОВ, С. Б.; et al. *Криминология*. Москва: Юристъ, 1997.
2. BABACHINAITĖ, G.; GALINAITYTĖ, J. et al. *Kriminologija*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2010.
3. BABACHINAITĖ, G.; JURGELAITIENĖ, G. et al. *Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prognozė iki 2015 m. Monografija*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2008.
4. BABACHINAITĖ, G.; KIŠKIS, A.; RUDZKIS, T.; USCILA, R. *Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos. Metodinis leidinys*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2009.
5. BABACHINAITĖ, G.; KUKLIANSKIS, S. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos. *Jurisprudencija*, 2003, nr. 42(34).
6. BERLINSKI, C. The dark figure of British crime. *City journal*, 2009, nr. 2 < http://www.city-journal.org/2009/19_2_british-crime.html > [žiūrėta 2011-03-11]
7. BLUVŠTEINAS, J. *Kriminologija*. Vilnius: Pradai, 1994.
8. BREWE. *The Multimethod Approach and Its Promise*. < http://www.sagepub.com/upm-data/6050_Chapter_1_Brewer_I_Proof.pdf > [žiūrėta 2011-04-15]
9. CANNON, J. *FBI crime statistics inaccurate, police computer errors*. < http://www.mywesttexas.com/top_stories/article_854d8bd8-e3c8-58dd-8acb-3846c83bea74.html > [žiūrėta 2011-04-15]
10. CLARE, J.; MORGAN, F. Factors affecting perceived criminality: evidence from victims of assault. *Australian institute of Criminology: Trends & issues in crime and criminal justice* (2009). < <http://www.aic.gov.au/documents/F/6/6/%7BF660238D-0B74-460B-902D-AA093A428F82%7Dtandi376.pdf> > [žiūrėta 2011-03-13]

11. Criminal justice. Audit commission. *Victims and witnesses: Providing better support*. < <http://www.audit-commission.gov.uk/SiteCollectionDocuments/AuditCommissionReports/NationalStudies/VictimsWitnessesreport.pdf>> [žiūrėta 2011-04-15]
12. *Counting Crime and Measuring Criminal Behavior*. < <http://psy2.ucsd.edu/~hflowe/MeasuringCrime.ppt>> [žiūrėta 2011-04-15]
13. ČEPAS, A. *Teisės instituto 2006 m. veiklos ataskaita*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija, 2007.
14. DAVIS, M. S. *The Concise Dictionary of Crime and Justice*. Unites States of America: SAGE Publications, Inc, 2002.
15. DOBRYNINAS, A.; GAIDYS, V. Ar saugi Lietuvos visuomenė? Lietuvos gyventojų viktimizacijos patirtis ir požiūris į baudžiamąją justiciją bei visuomenės saugumą. *Lietuvos Respublikos Seimas. Jungtinių tautų vystymo programa*. Vilnius, 2004.
16. DRAKŠAS, R. *Alternatyvos mirties bausmei*. <www.draksas.lt/admin/files/get.php?id=13> [žiūrėta 2011-03-11]
17. DRAKŠIENĖ, A.; MICHAILOVIČ, I. *Kriminologijos žinynas*. Vilnius: Eugrimas, 2008.
18. EBBINGHAUS, H. *Forgetting Curve: the Theory of Memory*. < <http://helpingpsychology.com/ebbinghaus-forgetting-curve> > [žiūrėta 2011-04-15]
19. *European Crime Prevention Network (EUCPN)*. < <http://www.eucpn.org/>>
20. GALINAITYTĖ, J.; RUDZKIS, T. Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema. *Jurisprudencija*, 2005, nr. 70(62).
21. GALINAITYTĖ, J. *Kriminologija: teorija ir aktualijos*. Vilnius: Vilniaus verslo teisės akademijos leidykla, 2009.
22. HANSEN, K.; MACHIN, S. Crime and the Minimum Wage. *London School of Economics* (2001). <<http://personal.lse.ac.uk/machin/pdf/Crime%20and%20the%20Minimum%20Wage%20%20JQC%20Version%20December%202001%20Fix%20Up%20Typos%20June%202002.pdf>> [žiūrėta 2011-04-14]
23. HAGAN, F. E. *Introduction to criminology: theories, methods, and criminal behaviour. 7 edition*. Unated States of America: SAGE Publications Inc, 2011.

24. INDERMAUR, D. Violent crime in Australia: Interpreting the trends. *Australia institute of criminology: trends & issues in crime and criminal justice*. <<http://www.aic.gov.au/documents/6/B/1/%7B6B1709A3-F1A6-47BD-9D33-D31074FC0478%7Dti61.pdf>> [žiūrėta 2011-03-13]
25. Ipsos MORI. *Experiences of the Criminal Justice System – Victims and Witnesses of Crime*. <<http://www.ipsos-mori.com/Assets/Docs/Archive/Polls/auditcommission.pdf>> [žiūrėta 2011-04-14]
26. JUSTICKAJA, S.; ŪSELĖ, L., KALPOKAS, V. 13-15 metų amžiaus moksleivių delinkventinis elgesys ir viktimizacija Lietuvoje. *Teisės problemos*, 2008, Nr. 4. (klaidos ištaisymas („15-17 metų“ ištaisyta į „13-15 metų“): *Teisės problemos*, 2009, Nr. 1.).
27. JUSTICKIS, V. *Kriminologija. I dalis*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001.
28. Juvenile offenders and victims: 2006 national report. <<http://www.ojjdp.gov/ojstatbb/nr2006/downloads/chapter2.pdf>> [žiūrėta 2011-04-15]
29. KIŠKIS, A. Baudžiamųjų bylų kėlimo Lietuvoje bendrosios tendencijos. *Jurisprudencija*, 2000, nr. 16(8).
30. KIŠKIS, A. Nusikalstamumas Lietuvoje: ko neparodo oficialioji statistika? *Jurisprudencija*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2008.
31. KUKLIANSKIS, S.; KUKLIANSKY, F. Nusikaltimų latentškumas: prigimtis, rūšys, prevencijos metmenys. *Teisės problemos*, 2005, nr. 2-48.
32. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija. *Tarptautinis nusikaltimų aukų tyrimas Vilniuje (Lietuva) 2000. Baigiamoji ataskaita*. Vilnius: Teisės institutas, 2001.
33. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija. Teisės institutas. Tarptautinis viktimologinis tyrimas Lietuvoje 1997 m. Baigiamoji ataskaita. Vilnius: Teisės institutas, 1997.
34. ЛУНЧЕВ В. В. *Преступность XX века: мировые, региональные и российские тенденции*. Изд. 2-е, перераб. И допю Москва: Норма, 2005.
35. MAGUIRE, M.; MORGAN, R.; REIN, R. *The Oxford handbook of Criminology. Third edition*. New York: Oxford university press, 2002.

36. MARSH, I.; KEATING, M. *Sociology: Making sense of society. Third edition.* England: Person Education Limited, 2006.
37. McDONALD, Z. Revisiting the dark figure a microeconomic analysis of the under-reporting of property crime and its implications. *British Journal of Criminology*, 2001, nr. 41.
38. McLAUGHKIN, E.; MUNCIE, J. *The Sage Dictionary of criminology.* London: SAGE Publications Ltd, 2001.
39. MICHAILOVIČ, I. Kriminalinės viktimizacijos tyrimų aktualijos. *Teisė*. Vilnius, t. 70, 2009.
40. MICHAILOVIČ, I. *Viktimologijos raida ir perspektyvos.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
41. *On the methods of measuring the latent crime.* < http://yqyq.net/59581-K_voprosu_o_metodah_izmereniya_latentnoiy_prestupnosti.html> [žiūrėta 2011-04-15]
42. RUDZKIS, T. Latentinės nusikalstamumo dalies prognozavimo klausimu. *Jurisprudencija*. Vilnius, 2008, t. 4(106).
43. RUDZKIS, T. Nusikaltimai komercinio draudimo srityje (kriminologinė analizė)/*Daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), Vilnius, 2003.
44. SAKALAUSKAS, G. *Įvadas į empirinę kriminologiją. Metodinė priemonė.* Vilnius: Eugrimas, 2007.
45. SAKALAUSKAS, G. Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai. In *Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai*. Knygos pristatymo-diskusijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija, 2011 m. kovo 17.
46. SAKALAUSKAS, G.; DOBRYNINA, M.; JUSTICKAJA, S. *et al.* Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai. *Teisės instituto mokslo tyrimai, 7 tomas*. Vilnius: Eugrimas, 2011.
47. *Statistics: Reporting systems and methods – unofficial crime statistics.* < <http://law.jrank.org/pages/2167/Statistics-Reporting-Systems-Methods-Unofficial-crime-statistics.html>> [žiūrėta 2011-03-26]

48. STEPHEN, J. *Criminology. Oxford: third edition.* New York: Oxford university Press, 2006.
49. Theoretical Criminology. *Dark figure of crime: What is the dark figure of crime?* < <http://crime-study.blogspot.com/2011/03/dark-figure-of-crime.html>> [žiūrėta 2011-04-15]
50. UN ECOSOC Resolution 2002/13. Action to promote effective crime prevention. < http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/resolution_2002-13.pdf> [žiūrėta 2011-03-25]
51. United nations office on Drugs and Crime (UNODC). Screening, assessment, and treatment planning. < http://www.unodc.org/ddt--raining/treatment/VOLUME%20A/Volume%20A%20-%20Module%201/1.Leader's%20Guide/Presentation-VolA_M1.pdf> [žiūrėta 2011-03-24]
52. USCILA, R. Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje: padėties vertinimas. *Jurisprudencija.* Vilnius, 2004, t. 59(51).
53. USCILA, R. *Viktimologijos pagrindai. Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje.* Vilnius: Mokslo aidai, 2005.
54. *Visuotinė lietuvių enciklopedija.* Vilnius, 2003.
55. *Visuotinė lietuvių enciklopedija.* XI tomas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007.
56. VITO, G. F.; MAAHS, J. R.; HOLMES, R. M. *Criminology – theory, research, and policy. 2nd edition.* United States of America: Jones and Bartlett Publishers, 2007.
57. WILLIAMS, K. S. *Textbook on Criminology: 2nd edition.* Glasgow: Bell & Bain Limited, 1994.
58. ZEDNER, L. *Victims.* < <http://openlearn.open.ac.uk/file.php/2502!/via/oucontent/course/499/victims.pdf>> [žiūrėta 2011-03-26]

Praktinė medžiaga

1. Informatikos ir ryšių departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. *Duomenys apie asmenis, nukentėjusius nuo nusikaltimų Lietuvos Respublikoje.* < <http://www.nplc.lt:8000/asis/>> [žiūrėta 2011-03-11]
2. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. *Nusikalstamos veikos / užregistruota / ataskaitiniai metai.* < <http://www.nplc.lt:8000/asis/>> [žiūrėta 2011-03-11]
3. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. *Nusikalstamos veikos / ištirta / ataskaitiniai metai.* < <http://www.nplc.lt:8000/asis/>> [žiūrėta 2011-03-11]
4. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. *Nusikalstamų veikų patirtis Lietuvoje 2005 metais. 1 dalis* < <http://www.nplc.lt/lit/tyr/tyr005-1-visi-omnibus.pdf>> [žiūrėta 2011-03-11]
5. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. *Nusikalstamų veikų patirtis Lietuvoje 2006 metais.* < <http://www.nplc.lt/lit/tyr/tyr004.pdf>> [žiūrėta 2011-03-11]
6. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. *Viktimizacijos patirtis Lietuvoje 2007 metais.* < http://www.nplc.lt/lit/tyr/_tyrimai.aspx > [žiūrėta 2011-03-11]
7. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro informacinis leidinys, 2006 m. liepa, Nr.2. <www.nplc.lt/centrov/leid/NPLC-inf-leid2006-2.doc> [žiūrėta 2011-03-17]
8. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro informacinis leidinys, 2008 m. balandis, Nr.7. < www.nplc.lt/centrov/leid/NPLC-inf-leid2008-1-7.doc > [žiūrėta 2011-03-24]
9. Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. *Lietuvos gyventojų apklausos apie policiją, atliktos policijos departamento užsakymu.* < <http://www.policija.lt/index.php?id=91> > [žiūrėta 2011-03-27]
10. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. *Vidutinis metinis gyventojų skaičius.* <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010201&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=3235&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=> [žiūrėta 2011-03-11]

11. Tyrimo rezultatai pateikti NPLC interneto svetainėje <
http://www.nplc.lt/lit/tyr/_tyrimai.aspx> [žiūrėta 2011-03-28]
12. Vidaus reikalų ministerija: Informatikos ir ryšių departamentas. *Statistiniai duomenys*. <
<http://www.policija.lt/palangosmpk/>> [žiūrėta 2011-03-28]
13. Vidaus reikalų ministerija: Informatikos ir ryšių departamentas. *Statistiniai duomenys*.
<
http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=12&metai=2011&menuo=2&regionas=30&id3=14> [žiūrėta 2011-03-29]

PRIEDAI

1 priedas. Anketa „Vilniaus universiteto studentų nusikalstamumo patirtis studijų metais”

ANKETA

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto magistrantė atlieka tyrimą, kurio metu siekia išsiaiškinti Vilniaus universiteto studentų nusikalstamumo patirtį studijų metais. Ši apklausa yra anoniminė. Apibendrinti anketos duomenys bus naudojami magistro darbe.

Iš anksto dėkoju už atsakymus.

1. Ar Jūs pats/ pati studijų metais asmeniškai nukentėjote nuo nusikalstamų veikų?
(Jeigu į šį klausimą atsakėte neigiamai, pereikite prie 9 klausimo)

☐	Taip
☐	Ne

2. Kiek kartų Jūs pats/ pati nuo studijų pradžios asmeniškai nukentėjote nuo nusikalstamų veikų?

☐	1
☐	2
☐	3
☐	Kita (įrašykite)

3. Nuo kokių nusikalstamų veikų Jūs nukentėjote?

☐	Vagystė įsibraunant į gyvenamąją patalpą
☐	Vagystė iš transporto priemonės
☐	Kitokia vagystė (įrašykite)
☐	Plėšimas (smurtinis turto pagrobimas)
☐	Sukčiavimas
☐	Nesunkus sveikatos sutrikdymas
☐	Kitokia nusikalstama veika (įrašykite)

4. Įvykio vieta:

	Namuose (name, bute)
	Namo, buto laiptinėje, lifte, kieme
	Parduotuvėje, šalia jos
	Mokymosi įstaigoje, šalia jos
	Darbe
	Bendrabutyje
	Gatvėje
	Viešajame transporte
	Pramogų ar poilsio vietoje
	Kita (įrašykite)

5. Jūs patyrėte:

	Turtinę žalą (įrašykite vidutinį patirtos turtinės žalos dydį)
	Fizinį smurtą
	Psichologinę prievartą
	Kita

6. Ar pranešėte teisėsaugos institucijoms apie patirtą nusikalstamą veiką? (Jeigu patyrėte kelias nusikalstamas veikas, tai įrašykite apie kelias iš jų pranešėte teisėsaugos institucijoms). Jeigu nepranešėte, pereikite prie 8 klausimo.

	Taip
	Ne

7. Ikiteisminis tyrimas dėl nusikalstamos veikos, nuo kurios Jūs nukentėjote:

	Nepradėtas
	Nutrauktas
	Pradėtas, tebevyksta
	Medžiaga perduota teismui
	Teisme priimtas apkaltinamasis nuosprendis

8. Jeigu nepranešėte teisėsaugos institucijoms apie patirtą nusikalstamą veiką, kodėl?

	Padaryta nusikalstama veika buvo smulki, nereikšminga
	Kreipimasis į policiją sukelia nepatogumus
	Šią problemą išsprendžiau pats/ pati
	Manau, kad teisėsaugos institucijos nieko negali padėti
	Manau, kad teisėsaugos institucijos nieko nedarys
	Bijau/ nemėgstu teisėsaugos institucijų
	Kita (įrašykite)

9. Kaip Jūs vertinate teisėsaugos institucijų darbą?

	Labai gerai
	Gerai
	Nei gerai, nei blogai
	Blogai
	Labai blogai

10. Jūsų amžius:

	Iki 18 m.
	18-25 m.
	26-35 m.
	36-45 m.
	Virš 45 m.

11. Jūsų lytis:

	Vyras
	Moteris

12. Jūsų išsilavinimas:

	Nebaigtas vidurinis
	Vidurinis
	Aukštasis/nebaigtas aukštasis

2 priedas. Asmenys, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų 2005-2007 metais

Metai	2005	2006	2007
Vidutinis metinis gyventojų skaičius*	3.414.300	3.394.100	3.375.600
Asmenys, nukentėję nuo nusikalstamų veikų**	60.337	58.026	53.358
Asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, dalis, %	1,8 %	1,7 %	1,6 %

* Statistikos departamento duomenys

* Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos duomenys

Metai	2005	2006	2007
Apklausta respondentų*	1.006	1.000	1.001
Respondentai, nukentėję nuo nusikalstamų veikų*	190	149	600
Respondentų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, dalis, %	18,9 %	14,9 %	59,9 %

* NPLC tyrimų duomenys

Metai	2005	2006	2007
Asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, dalis, %	1,8 %	1,7 %	1,6 %
Respondentų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, dalis, %	18,9 %	14,9 %	59,9 %
Skirtumas *	10,5	8,8	37,4

* Respondentų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, dalis dalinama iš asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, dalies

3 priedas. Duomenys apie Vilniaus universiteto studentų patiriamą nusikalstamumą

Ar Jūs pats/pati studijų metais asmeniškai nukentėjote nuo nusikalstamų veikų?	Studentų skaičius
Taip	18
Ne	40
Iš viso:	58

Kiek kartų Jūs pats/pati nuo studijų pradžios asmeniškai nukentėjote nuo nusikalstamų veikų?	Studentų skaičius
1 kartą	15
2 kartus	3
Iš viso:	18
Iš viso nusikalstamų veikų:	21

Ar pranešėte teisėsaugos institucijoms apie patirtą nusikalstamą veiką?	Skaičius
Taip	9
Ne	12
Iš viso:	21

4 priedas. Užregistruotų vagysčių skaičius ir vagysčių skaičius, tenkantis 100 000 gyventojų¹⁶⁷

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Užregistruota vagysčių	48995	42209	48706	50672	43473	38452	33956	38422	39566	37047
Kitimo tempai (lyginant su praėjusiais metais, proc.)	-8,1	-13,9	15,4	4	-14,2	-11,5	-11,7	13,2	3,0	-6,4
Vagysčių skaičius, tenkantis 100 000 gyventojų	1407	1217	1410	1455.1	1269.1	1129.8	1003.2	1135.1	1185	1125.4

¹⁶⁷ Vidaus reikalų ministerija: Informatikos ir ryšių departamentas. *Statistiniai duomenys*.

<http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=12&metai=2011&menuo=2&regionas=30&id3=14> [žiūrėta 2011-03-29]